

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE DEFTERİ DERGİSİNİN (1971–1975)
TÜRK EDEBİYATI VE SİYASAL DÜŞÜNÇESİNDEKİ
YERİ VE ÖNEMİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Abdurrahman ÖZKAN**

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Sait DOĞAN

Eylül – 2007

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE DEFTERİ DERGİSİNİN (1971-1975)
TÜRK EDEBİYATI VE SİYASAL DÜŞÜNÇESİNDEKİ
YERİ VE ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdurrahman ÖZKAN

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Bu tez 24/10/1007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Sait DOĞAN Yard.Doç.Dr. Z. Gökçe Yard.Doç.Dr. Hayati BEŞİRLİ

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdurrahman ÖZKAN

07.07.2007

ÖNSÖZ

“Pratikte var olmayan bir şeyi var olmuş gibi saymak,
eğer bilgisizlikten gelmiyorsa düpedüz ihanetten gelir.”

Kemal Tahir

Türk düşünce hayatının en dinamik unsurlarından olan dergilerin öneminden hareketle, Türkiye Defteri dergisi de değerlendirilmeye değer bulunmuştur. Türkiye Defteri dergisinde ele alınan sorunların ve kavramların günümüzde bazı küçük nüanslarla farklılaşmış olmasına rağmen, temel sorunlarımız üzerinden konuşmak istediğimizde aynı kavramlarla ve bu kavramlar üzerinden aynı sorunlarla karşılaşırız. Üzerinden kırk yıla yakın bir süre geçmesine rağmen Türkiye Defteri dergisinin ısrarla ele aldığı konular hala canlıdır ve gündemdeki yerini korumaktadır. Lisans derslerimde bir romancıdan çok bir düşünce adamı olarak tanıştığım Kemal Tahir’in düşüncelerinin bir dergi vesilesiyle geliştirme çabasını incelemek, benim bir yazarı ya da bir dergi kadrosunun çabalarını incelemenin ötesinde, bir dönemi anlamama önemli katkıları oldu.

Bu tezi hazırlamamda öncelikle danışmanım değerli hocam Prof. Dr. M. Sait Doğan’a çok şey borçluyum. Danışmanlığının ötesinde yapıcı uyarıları ve sabrı için de ayrıca teşekkürü bir borç biliyorum.

İstanbul Üniversitesi’nden değerli hocam Yard. Doç. Dr. Recep Ertürk her zaman yanımdaydı. Değerli hocama, bana yardımlarını ve değerli zamanlarını ayırdıkları için teşekkür ediyorum. Yine İstanbul Üniversitesi’nden değerli hocalarım Doç. Dr. Ertan Eğribel ve Yard. Doç. Dr. Ufuk Özcan’ın ilgi ve yardımları bana cesaret vermiş, yol göstermiştir. Yardımlarını unutmayacağım.

Ailemin güven ve destekleri en güçlü dayanağım oldu her zaman. Onların tüm sevgi ve desteklerinin karşılığı ise hesapsızdır.

Abdurrahman ÖZKAN

07.07.2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	II
ÖZET	III
SUMMARY	IV
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: NEDEN TÜRKİYE DEFTERİ DERGİSİ?	10
1.1. Türkiye Defteri Dergisinin Misyonu ve Yayın Politikası.....	12
1.2. Türkiye Defteri Dergisi ve Kemal Tahir İlgisi.....	13
BÖLÜM 2: TOPLUMU DÖNÜŞTÜRMEDE EDEBİYATIN ROLÜ	17
2.1. 1970’li Yılların Siyasal Ortamı ve Edebiyat Üzerinden Hesaplaşma.....	17
2.2. Romanda Kurulan Tarih ve Toplum.....	22
2.3. Romancı Olarak Kemal Tahir Örnekliliği.....	27
2.4. Edebiyat ve Kültürün Dönüştürülmesi.....	30
BÖLÜM 3: BATILILAŞMA OLGUSUNUN TEMELLENDİRİLMESİ	35
3.1. Osmanlı ve Batılılaşma Ya da Emperyalizmin Türkiye’ye Girişi.....	35
3.2. Batılılaşma ve Türk Aydını.....	39
BÖLÜM 4: TÜRKİYE DEFTERİ DERGİSİNDE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM SORUNU	43
4.1. Türk Toplumunun Gerçekleri ya da Tarihe Dönmenin Gerekliliği.....	43
4.2. Türk Toplumunun Dinamiklerini Anlama Çabasında Yerli Teori Arayışı.....	45
4.3. Teori Arayışlarının Sınırlarında.....	49
SONUÇ	54
KAYNAKÇA	61
EK	67
ÖZGEÇMİŞ	76

KISALTMALAR

ATÜT

:Asya Tipi Üretim Tarzı

T.D. Editör

:Türkiye Defteri Dergisi (Editör)

TİP

:Türkiye İşçi Partisi

Tezin Başlığı: Türkiye Defteri Dergisinin (1971-1975) Türk Edebiyatı ve Siyasal Düşüncesindeki Yeri ve Önemi	
Tezin Yazarı: Abdurrahman ÖZKAN	Danışman: Prof. Dr. Mehmet Sait Doğan
Kabul Tarihi: Eylül 2007	Sayfa Sayısı: IV (ön kısım). + 66 (tez). + 9 (ek).
Anabilimdalı: Sosyoloji	
<p>Dergiler, düşünce hayatımızın dinamizmini yansıtmada özel bir öneme sahiptirler. Dergiler, hem kalıcı düşünceye varmak için hem de yeni toplumsal ve düşünsel gelişmeleri yakalamak amacını güderken aynı zamanda onlara yön verme rolünü de her dönemde üstlenmişler.</p> <p>Türkiye Defteri dergisinin yayınlandığı dönem, Türkiye’de siyasal ve düşünsel tartışmaların en yoğun olduğu dönemlerden biridir. 12 Mart 1971 Askeri Darbesi’nden sonra sosyalist ideolojinin toplumcu söylemi daha çok tartışılmıştır. Bir tartışmanın ötesine gitmek isteyen Türkiye Defteri dergisi yazarları, Cumhuriyet ideolojisini, aydınını, çarpıtılan tarihi eleştiri süzgecinden geçirmeye çalışmıştır. Özellikle roman ve hikâyede anlatılan Türk toplumu ve tarihinin gerçekleri yansıtmadığı konusunda ısrarcı olmuşlar. Türkiye’de yaygın Marksist anlayışı eleştirerek Marksizmden yalnız bir yöntem olarak yararlanılabileceği savunularak, yerli bir teori inşa etme arayışlarına girilmiştir. Dergi yazarları bu amaçla Kemal Tahir’in düşüncelerini önemsemiş ve onları geliştirmeye çalışmıştır. Ne var ki Türkiye Defteri dergisi o dönemdeki yaygın düşüncelere karşı çıkmasına rağmen Batıcılığa karşı Türk toplumunun gerçeklerine eğilme ve yeni bir siyasi ve toplumsal teori inşa edilemesinde temel problemleri aşamamıştır.</p>	
Anahtar kelimeler: Dergilerin misyonu, toplumsal gerçek, Kemal Tahir, edebiyat ve toplum, Türk aydını.	

Title of the Thesis: The Role of the Journal Türkiye Defteri in Turkish Literatue and Political Tought (1971-1975)

Author: : Abdurrahman ÖZKAN

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Sait DOĞAN

Date: September 2007

Nu. Of pages: IV (pre text). + 66 (main body). + 9 (appendice).

Department: Sociology

Journals have always had a special role in reflecting the dynamism of our thoughts. The journal Türkiye Defteri was published in such time period that political and intellectual discussions were very intense. After the military coup of 12 March 1971, was disputed even more.

The journalists of Türkiye Defteri, who wanted to go beyond simple discussion tried to criticize the ideology, intellectuals and the twisted understanding of history of the Republic. They were especially insistent that stories and novels that have been written after the foundation of the Republic do not reflect reality of the Turkish society and Turkish history. The journalists also criticized the common understanding of marxism in the country claiming that marxism should only be used as a method. They had efforts to build up an alternate theory, and in order to do that, they tried to develop the ideas of Kemal Tahir, to whom they gave much importance and in order to do that, they gave much importance to the ideas of Kemal Tahir, and tried to develop them. Even though The Journal Türkiye Defteri objected to the common ideas its time, it couldn't be successful in developing a new theory for problems of Turkish society.

Keywords: Mission of the journal, reality of society, Kemal Tahir, literature and society, Turkish intellectuals.

GİRİŞ

Dergiler her zaman Türk düşünce hayatında canlı bir olgu olmuştur. Osmanlının son dönemlerinde ilk örnekleriyle tanıştığımız dergiler özellikle düşünce hayatımızda öncü bir rol oynamışlar. Cumhuriyetle birlikte hızlanan Batılılaşma seçeneği dergilerde çok canlı bir şekilde tartışılmıştır. Batılılaşma projesinde, yalnız topluma yeni değerler benimsetme çabasındaki bağımsız düşünce çevrelerinin değil, Cumhuriyetin resmi ideolojisini savunan ya da ona paralel yayın yapan dergileri de görüyoruz (Halkevi, Ülkü Kadro gibi). 1960'lı yıllara gelindiğinde her toplumsal kesim, sesini duyurmak amacıyla yayınladığı bir dergiyle adeta özdeşleşmiştir. Cumhuriyetin ilk döneminde yayınlanan dergiler gibi bu dönemdeki dergiler de (Yön, Hareket, Forum, Hisar, Devrim, Büyük Doğu gibi). toplumsal mücadelede aydın gruplarının ismi olmuştur. Bu yönüyle de düşünce grupları ve dergileri, Türk sosyal bilim tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Batılılaşma hareketleriyle birlikte Türkiye'de düşünce hayatına yenilik ve canlılık getiren iki unsurdan bahsedebiliriz. Bunlardan biri çeviri metinlerse diğeri de süreli yayınlardır. Gazeteler daha çok gündelik haber, konu ve yorumları okuyucuya ulaştırma rolünü üstlenirken, dergilerin daha köklü sorunlara eğildiğini ve daha temelli değerlendirmelerde bulunduğunu görürüz.

Toplumsal yaşam etkinliğiyle birebir etkileşim halinde olduğuna inandığımız düşünce hareketleri ve bunların yansımalarının günlük tepkilerin de ötesine geçerek dergilerde somut hale gelmiş olduklarını görüyoruz. Bu anlamda düşünce dergilerinin gündemdeki olaylara ve düşüncelere, gazetelerden daha kalıcı, kitaplardan daha dinamik, gündemin ötesinde ve gündemle bağlantılı olarak, geçmişe ve geleceğe yönelirken ikisi arasında bir köprü kurmaya çalıştıklarını da görüyoruz.

Birbirlerine yakın da olsa, farklı kalemlerin yeni düşünceler ve denemeler serdettiği platformdur dergiler aynı zamanda. Cemil Meriç'in deyişiyle "Dergi, hem kitaptır hem gazete; hem bir kültür, hem de bir haber alma aracı. Gazete yazısı lüzumundan fazla kısa ve kaçıcı.

Kitap, çok defa tek insanın eseri, tek düşüncenin yankısı iken; dergi, bir ekip mahsulü, bir zekâlar ve fikirler topluluğunun aynası durumundadır. Bir anlamıyla da dinamik düşüncelerin taşıyıcısıdır, bir arayıştır dergi” (Meriç, 1995).

Dergilerde işlenen konular, konuların işlenme derinliği, başka bir deyişle güncel olanla sınırlı kalıp kalmadığı, işlenen düşüncelerin dil, üslup ve tarihsel bağlantılarının üzerinde durulması da dergilerin anlam ve önemini belirtir niteliklerdir. Burada dergiciliğin önemine ve tarihine girmeden, dergilerin cumhuriyet tarihinde de dil, düşünce ve siyasal alanlarda önemli roller üstlendiğini belirtmekle yetineceğiz.

Bu anlamda Türkiye Defteri dergisinin de üzerinde durduğu konular ve yayın politikası açısından aynı dönemde yayınlanan dergiler arasında farklı bir yere konulması gerekmektedir. Söz konusu dergi, dönemin siyasal partilerinin politikalarına ilgisiz kalmamasına rağmen herhangi bir siyasi partiye ya da ideolojik gruba angaje olmamış, onların sözcülüğünü yapmamıştır. Dergi, özellikle sığ güncel tartışmaların dışında kalmayı başarmış, ama güncel ilgisiz kalmamıştır (T.D. Editör, 1974c). Türkiye'nin güncel ve tarihi sorunlarına eğilirken, bu sorunların güncel yansımalarından daha çok tarihsel kökenlerine eğilmiştir. Bunun için Cumhuriyet dönemi dil, edebiyat ve düşünce alanlarındaki birikimlerle hesaplaşırken, Türk tarihine ve insanına, özellikle Osmanlı tarihine yeniden ve yeni bir bakış açısıyla eğilmeye çalışmıştır.

Konumuz Türkiye Defteri dergisidir. Ancak derginin Kemal Tahir'in öncülüğünde yayına başladığını göz önünden kaçırmıyoruz. Bununla birlikte derginin Kemal Tahir hayattayken yalnız bir sayı yayımlandığını ve Kemal Tahir'in yazarlık anlamında aktif bir katkısı görülmemekle birlikte, yol gösterici bazı yayınlanmamış notlarına ve yayınlanmış yazınlarına yer verilmiştir. Dergide işlenen konular ile bu konulara bakış açısı ve ağırlıklı olarak eğilen sorunlara getirilen açıklamalar, Kemal Tahir'in düşüncelerinden önemli oranda izler taşımaktadır. Ancak bu demek değildir ki dergi korucularının yaptığı yalnız Kemal Tahir'in düşüncelerini açıklamak ve onun düşüncelerinden yola çıkarak bazı konularda yorum yapmaktır. Kemal Tahir'in hem hikâye ve romanlarında kullandığı dil ve yöntem, hem de Türk toplumu ve tarihine

bakışını benimsemekle birlikte, buna paralel olarak Türk toplumunun tarihi, edebiyatı, kültürü ve sosyalizm konularında çalışmışlar

Türk edebiyatı hayatına bakıldığında, dergi korucuları ve dergiye yazılarıyla sıklıkla destek veren yazarların her birinin kendine özgü çalışmalarının olduğu görülebilir. Bu açıdan da bu yazarların, Türkiye'nin en hareketli siyasal dönemlerinden biri olarak görülen 1970'li yıllarda siyasi kamplaşma ile ideolojik çatışmalara, düşünce ve edebiyat tartışmalarına hangi zaviyeden katıldıkları önem kazanmaktadır. Bir diğer önemli husus, Türkiye Defteri dergisinin 12 Mart 1971 askeri müdahalesinin hemen akabinde yayın hayatına başlamasıdır. 12 Mart, Türkiye'de sol fikir grupları için bir dönüm noktası olma özelliğini taşıyor. Türkiye'de sosyalizmin toplumsal dönüşümü gerçekleştirmenin dayanakları daha ciddi anlamda ayakları yere basarak tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalardan gündeme gelen açılımlardan biri de şüphesiz yerli teori arayışıdır. Bu arayış, Türk toplumunun tarihsel gelişiminin özgün yönleri ile Marksist diyalektiğin nasıl özdeşleştirilebileceği üzerinde odaklanmıştır. Bu noktada da tartışma çatallanmış, teorinin mi yoksa, toplumsal gerçekliğin mi öne çıkarılması gerektiği konusunda net bir tavır görmek mümkün değildir. 12 Mart müdahalesinden sonra daha fazla dillendirilen 'yerli teori' ihtiyacı, kimi zaman ilk Marksist metinlerin tartışmada son başvuru kaynağı olarak görülmesi dolayısıyla tartışmaların bir sonuca varmamasında etkili olmuştur (Aktunç vd, 1974h).

Türkiye'de dergiler toplumsal hareketlerin gelişiminde önemli rol oynadığı kadar, Türkiye'de ve dünyada sosyal bilim düşüncesinin de gelişen yeni dinamiklerini en erken yansıtan konumda olmuşlardır hep. Birçok batılı sosyal bilimcinin önemli yazılarının yaklaşık elli yıl öce çevrilip dergilerde yayınlanmasına rağmen, bir bütün olarak kitap halinde yayınlanmasının üzerinden geçen süre önemli bir duruma işaret etmektedir.¹

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar sosyal bilimcilerin üzerinde durduğu sorunların temelde değişmediğini söylemek mümkündür. Bu sorunların

¹Bir örnek olarak Bknz. İctimaiyat Mecmuası (Sosyoloji Dergisi). , Sayı 1-6, Nisan-Eylül, 1917; Yay. Haz. Ve Kısmen Sadeleştiren: Prof. Dr. Mehmet Kanar, Sosyoloji Araştırma Merkezi İstanbul, 2003

(özellikle Batılılaşma, kültür, kimlik gibi). aşılmasının nedenlerinden birinin de geçmişe dönüp bu konularda oluşan birikimi gözden geçirmemekte yatıyor.

Bu minvalden olmak üzere, Kemal Tahir'in düşünceleri bağlamında, Türkiye Defteri dergisinin Batılılaşmacı görüş tarzına itiraz ederek, tarih içinde Türk toplumunu ve Türk toplumunun Marksist teoriden yararlanarak dönüşümselliğini araştırması, hem kaynakları açısından hem de sorunlara bakış yöntemi açısından tekrar dönüp bakılmayı hak etmiştir. Bu hak ediş 1970'lerde tarihe dönmede ısrarcı tavrıyla anlam kazanmıştır. Özellikle üstü örtüldüğü söylenen Osmanlı tarihi gerçeklerini anlamadan Türk toplumunu anlamamanın mümkün olmayacağı düşüncesi, yerleşik sosyalist düşünceden bir kopuşu göstermiştir.

Bu çerçevede, incelememizin ilk bölümünde dergicilik ve dergiciliğin Türk düşünce hayatında oynadığı rol üzerinde dururken, Türkiye Defteri dergisinin nerede durduğu ve Kemal Tahir'in düşüncelerini geliştirme çabaları üzerinde durulmuştur (Çelik, 1975). İkinci bölümde Türkiye Defteri dergisinin üzerinde durduğu ana konuların ve bu konuların gündeme geliş sebeplerine değinirken bu konuların Türkiye Defteri dergisinde ele alış açıları ve öne çıkarılan konuların ele alış bağlamı incelenmeye çalışılmıştır. Özellikle Batılılaşma ile Türk aydını ve tarihe bakıştan kaynaklanan sorunların çözümlenmesinde bir yöntem olarak Marksist diyalektiğini kullanma örnekleri üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise, Türkiye Defteri dergisinin söylemleri ve yayın pratiği karşılaştırılırken, Kemal Tahir'in düşüncelerinden hangi durumlarda farklı bir tutum geliştirildiğine ve muhtemel farklılıkları aradık. Bu farklılıkların yeni bir ivme getirip getirmediği sorusunun cevabı aranmıştır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Birer düşünce platformu olan dergilerin yayınladıkları dönem içinde yüklendikleri misyon doğrultusunda ortaya koydukları düşünce etkinliği, o dönem içinde iade ettiği anlamla birlikte, düşünce tarihimizin gelişim seyri için de kayda değer olanlara yeniden dönmek ve onları değerlendirmek, onların anlam ve önemini ortaya koymak gerekmektedir.

Türk düşünce tarihinde farklı zamanlarda bazı siyasal fikir hareketleri görülmüştür. Jön Türkler, Yeni Osmanlılar, İttihat ve Terakki, Kadro, Yön gibi. Örnek verdiğimiz siyasi ve fikir hareketleri kadar gündelik siyasetle yakından ilgili olmasa da Kemal Tahir'in romanları, romanları vesilesiyle duyurmaya çalıştığı düşünceleri, Türk toplum tarihi ve edebiyatı üzerine tartışmalar yaratmış ve yeni bakış açıları sunmuştur. Benzer düşünceleri farklı zamanlarda dile getiren aydınlar olmasına rağmen Kemal Tahir'in düşüncelerini roman diliyle derli toplu ortaya koyması önemli bir açılım olarak dikkat çekti. Hem üzerinde durduğu konular, hem de kullandığı üslup ve yöntem açısından dikkat çekti. Türk tarihi içinde Osmanlı tarihini ve Osmanlılığın önemini öne çıkardı. Onun Osmanlı tarihine yönelik olumlu yaklaşımı Türkiye'de sosyalist yazarlar ve Cumhuriyet ideolojisini ve resmi tarih anlayışını benimseyen aydınlar tarafından eleştirildi. Tahir'in romanları da sanatsal açıdan değil de taşıdığı düşünceler sebebiyle eleştirildi.

Onun ele aldığı konular üzerindeki düşüncelerini geniş bir çerçevede ve ısrarlı bir şekilde dillendirmesi, düşüncelerinin roman boyutundan daha ileri bir düzeyde ele alınmasını gerektirmiştir.

Kemal Tahir, çalışmalarıyla Türk toplumuna batılı kuramlarla bakmak yerine Türk tarihi içindeki ekonomik ve sosyal gerçekliğimize yönelerek anlamının gerekliliğinde ısrar etti. Özellikle Türkiye'de sosyalizmin yanlış yorumlandığına dair tespitleri, sol çevrelerde bir nevi sosyalist bilgi hafızasının yeniden yoklanmasına yol açmıştır. Osmanlı tarihi konusundaki çabaları, Batılılaşma düşüncesiyle zıt bir bakış açısının gündemde kalmasında önemli bir yeri vardır (Sevim, 2004).

Şüphesiz başka yazarların da benzer eleştirileri olmuştur. Ancak onun araştırmalarının ilk kapsamlı eleştiriler olduğu ve bunları teorik çerçeve oluşturma çabası bir ilk olmuştur (Kayalı,2000).

Türkiye Defteri Dergisi de, Kemal Tahir'in eleştirdiği Türk aydınının toplum, tarih, sosyalizm ve edebiyat anlayışını desteklemiştir. Türkiye Defteri dergisi, bir grup yazarın Kemal Tahir'in düşüncelerini önemseyen ve onun düşünceleriyle benzer bir

kakış açısıyla çeşitli konulara eğildiği yeni bir zemin olmuştur. Farklı konularda bu yazarların düşüncelerinin vardığı yeri görmek gerekmektedir.

Soldan sol düşüncenin Türkiye'deki algılama tarzını eleştirenlerin başında da Kemal Tahir gelmektedir. Türkiye Defteri dergisi, kemal Tahir'in eleştirel bakışını benimseyerek, güncel ve tarihsel sorunlar üzerine açılımlar yapma çabasının bir ürünüdür. Bu çabanın sonuçları ve akim kalan başarılarıdır görmek istediğimiz.

Türkiye'de gerek edebiyat, mizah gerekse düşünce dergileri ile ilgili birçok lisansüstü ve doktora tezi yazılmıştır. Bunların çoğu edebiyat ve basın tarihinde ele alındığı gibi, derginin konumu dolayısıyla dergiciliğe yaptığı katkıyı, derginin amacına binaen de başarısını ve etkilerini ortaya koymayı amaçlayan monografi türü çalışmalardır. Bu çalışmalarda ele alınan dergi ve düşünce hareketlerinin çerçevesinin çizilmesinin yanı sıra, dergilerin kapanmasını müteakip süreçte nasıl bir etkisinin olduğu yeterince dikkat çekilmemiştir. Bu çalışmada derginin içeriden tanınması kadar, derginin ısrarla üzerinde durduğu konuların süreç içinde nasıl bir ilgi gördüğu de o kadar önemsenmiştir. Bu öneme binaen, derginin üzerinde durduğu konularda benzer çalışmalar yapan araştırmacıların ürünlerine ve bunların etkileşimlerine değinilmiştir. İki yıla yakın bir yayın kesikliğinin ardından ısrarla yayınına devam eden Türkiye Defteri dergisi, kapandıktan sonra da üzerinde durduğu konularda bariz bir çalışma ve tartışma olmuştur. Türkiye Defteri dergisinin buradaki etkisi inkâr edilemez.

Düşünce dergileri hem dünya tarihinde hem de Türkiye'de bir arayışı ifade eder. Bu arayış hem dil, kültür, hem de siyaset üzerinden olabiliyor. Hatta yalnız bir ülke sınırları içerisinde kalmayıp, dünya siyaseti ve bilimsel gelişmelerle bağlantılı ve onlara paralel bir arayış olmaktadır. Bunları göz önünde bulundurarak, Türkiye Defteri dergisini çalışmamızın konusu yapmamızın monografik bir incelemenin ötesinde bir amacı olduğunu belirtmek istiyoruz. Bu amaçla derginin üzerinde durduğu konuları anlama çabamızda, derginin kapakları arasında yazılanların her zaman yetmeyebileceğini göz önünde bulunduracağız.

Çalışmanın Yöntemi

Verili birincil kaynaklardan yola çıkarak Türkiye Defteri Dergisinin gündemine aldığı konuların mahiyetini ve sınırlılıkları incelenmiştir. Hipotezlerimizin dayanaklarını ararken, ilgili kaynakları tarayarak tümdengelimsel bir yol izledik. Birincil kaynaklarımız her zaman önce Derginin kendisi oldu. İkincil kaynaklar olarak Kemal Tahir'in eserlerinden yararlandık. Özellikle Kemal Tahir'in eserlerinden referanslar alırken, bir ayırıma dikkat ettik: Kemal Tahir'in düşüncelerini aktarmak yerine, derginin konu üzerindeki tutumunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak ve kimi zaman da derginin konular üzerindeki düşüncelerinin köklerine inmek için Kemal Tahir'in eserlerine atıflarda bulunduk. Genel kavramlar üzerindeki açıklamalar için ise, üçüncü dereceden konu ile ilgili kaynaklardan yer yer yararlandık.

Dergide ele alınan konulara baktığımızda, güncel konular dışında edebiyatın sınırlarını aşan, tarihe yönelen geniş çaplı sosyolojik değerlendirmelerin yapıldığını görürüz. Dergide ısrarla üzerinde durulan konuların önemi ve bu konular üzerine yazılanları değerlendirirken, öncelikle dergi yazarlarının yazılarından yola çıkacağımızı belirtelim. Bazı kavram ve konuların açıklamalarında Kemal Tahir'in farklı kaynaklardaki düşüncelerine de başvuracağız. Dergide yalnız anlaşılmayanı anlaşılır kılmak ya da anlaşılana daha güçlü destek bulmak amacıyla değil, dergi yazarlarının Kemal Tahir'in düşünceleriyle çatışan düşüncelerini de, eğer varsa, ortaya koymayı amaçlıyoruz.

Çalışmanın Hipotezleri

Türkiye Defteri dergisinin bizim için incelemeye değer kılan yönü, Türkiye'nin temel sorunları üzerine Kemal Tahir'in düşüncelerin başka yazarlarca ilgi görmesi ve farklı bir konseptte geliştirme çabasıdır. Bu çalışmanın hipotezi; Kemal Tahir'in Türk toplumu ve tarihi üzerine geliştirdiği bakış açısıyla, kullandığı yöntemin Türkiye Defteri dergisiyle başka bir konseptte tartışma konusu olmasına rağmen, bu çabanın farklı bir aşamaya evirilemediği ve akim kaldığıdır. Bu çabanın hedeflerini, sonuçlarını ve çelişkilerini görmek ve bunların nedenlerini ortaya koymak, bu çalışmanın ana hedeflerinden birini oluşturmaktadır.

Türk toplumunun gerçeklerine geniş bir tarihsel perspektiften bakma çabasında, Türkiye Defteri Dergisi yazarlarının sosyalist öğretinin ilk metinlerinin kavramsal çerçevesini aşamamıştır (Aktunç, Altuğ, Çelik, 1974; Bağdatlı, 1975a2; Hilav,1970). Marksist diyalektik metodundan yararlanıp Türkiye'nin toplumsal yapısını anlama ve bu çabanın sonucunda bir teoriye ulaşma çabası Kemal Tahir'in de çözmeye çalıştığı önemli bir problemdi (Sezer, 1980:25; 1989:16-25). Türkiye defteri dergisi de bu teori ihtiyacını önemsemi. Dergide bu yöndeki çabaların sonuçsuz kaldığını varsayarak yine de gösterilen çabaların nerelere vardığını görmek, ana sorularımıza açıklamalar bulmada yardımcı olacaktır.

Derginin Türk toplumunu anlamada yararlandığı kaynakların başında tarih vardır. Dergi, bu anlamda da Kemal Tahir'in tarihe verdiği önemi ve rolü önemsemektedir. Osmanlı Tarihine ciddi anlamda akademik yönelimin olmasında Kemal Tahir'in etkisi yadsınamazsa da, Batı toplumlarıyla kıyaslamadan bir Türk tarihini, toplumunu ve insanını başlı başına anlama çabası süreklilik kazanamadı. Onun da önemsemiği, düşüncelerinin süreli bir yayımla yeni nesillere de ulaştırılıp tartışılmasıydı (Bozdağ, 1980: 207,211-212).

Yön Bildirisi'ne de imza atmış biri olarak Kemal Tahir'in 1960'lı yılların başından itibaren gerek notlarında gerek romanlarında yerli bir teori ihtiyacına binaen çalışmalarını Türk tarihinde yoğunlaştırdığı görülüyor. Tahir, bu tarihten sonra Yön hareketi benzeri hareketlerden farklı bir çizgiye yöneldiği de biliniyor. Hem düşünsel hem de eylem düzeyinde farklı bir tutum sergilemiştir Kemal Tahir. Bu, bir anlamıyla, sosyalist teoriye göre toplumu dönüştürmekten çok, önce toplumu anlamayı önemseyen bir yaklaşımdır (Tahir,1973). Türkiye Defteri dergisi yazarlarının bu yaklaşımı ne kadar önemsemiikleri ve bu anlamda nasıl bir çaba gösterdikleri de cevap aradığımız başka bir sorudur.

Günümüzde hala tartışılan kimlik, millet, medeniyet ve Doğu-Batı gibi başlıca kavramlar, Türk toplumu ve tarihiyle barışık bir anlama çabası devam etseydi, bugün bu kavramlar üzerinden daha net fikirler üretebilir, farklı şeyler tartışabilirdik. Bu

Çalışmada, Türk aydınının teori ile pratik, tarih ile güncel arasındaki bilgi akışının nasıl değerlendirildiğinin sınırlı bir örneğini de anlama amacındayız.

BÖLÜM 1: NEDEN TÜRKİYE DEFTERİ DERGİSİ?

Tek tek dergiler üzerinde yapılan çalışmaların önemi inkâr edilemez. Ancak dergilerin toplumu dönüştürmedeki hedeflerine ve toplumsal mücadeledeki dayanaklarına bakıldığında, sağ-muhafazakâr bir dergi olmamasına rağmen Türkiye Defteri dergisinin, sosyalizme ve Türk toplumunun tarihine farklı kabullerle eğildiği görülür. Türkiye Defteri dergisi, toplumsal mücadelede dayanaklarını yalnız Marksist teoride bulmadığı gibi, sağ-muhafazakar yayınların tarihe sığınarak sorunları değerlendirdiği gibi yalnız tarihe sığınmamıştır. Toplumu Marksist teorinin imkânlarıyla anlamaya çalışırken, toplumu, önce tarihi içinde anlamayı seçmiştir. Toplumu teoriye göre açıklamadan, teoriden toplumu anlamada nasıl yararlanılacağı çabası içinde olunmuştur. Bu yönüyle de aktarmacı sosyalist ve seçkinci sol-Kemalist hareketlerden de ayrılmaktadır (Çelik, 1973, Özellikle Kadro ve Yön Hareketleri. Yön hareketi için bkz. Aktunç, 1974c).

Türkiye Defteri dergisinin üzerinde yoğunlukla durduğu sorunlar Türkiye'nin temel sorunlarından. Bu sorunlar, farklı yönlere evirilerek ve bunlara yeni tartışmalar da eklenerek 21. Yüzyılda da devam ediyor. Bu sorunların Osmanlının gerileme dönemine kadar varan köklü nedenleri vardır. Batılılaşma, aydınlar, kültür ve Türkiye'nin toplumsal yapısı ve konumu üzerine tartışmalar, bugün farklı bir boyutta tartışılıyorsa da temelde aynı kavramlar üzerinden tartışılıyor tüm bunlar. Türkiye Defteri dergisi özellikle söz konusu kavramlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kavramlara eğilişin nedenleri de yalnız edebiyat uğraşısı değil, bilakis sanatçıya ve eserine bir misyon biçilerek edebiyat uğraşısı önemsenmiştir.

Bir bütün olarak Türk tarihine yönelmek, Türk toplumunun yapısını, tarihte geçirdiği önemli dönemleri ve bu dönemlerin izlerini, günceli aşan köklü edebiyat diliyle açıklamak gibi temel bir iddia vardır dergi yayın politikasında (Altuğ,1973; Altuğ,1973a1; Çelik,1973a:36; Aktunç, 1974i:121). Edebiyatla toplum tarihine ışık tutma, toplumsal, tarihsel sorunların kökenlerini açıklama gerçeğinin edebiyat tarihimizde ne kadar kabul gördüğü konusu önemlidir. Soruya verilecek olumlu bir cevapta mutlaka sosyalist düşüncenin etkisi göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Dönüştürücü bir rol üstleyen edebiyatın da sosyalizmin yükselişiyle yükselişe geçtiğini söyleyebiliriz. Sosyalizmin dünya gündeminde önemli bir konu olduğu yıllarda, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türk edebiyatçıları arasında da edebiyat eserlerine, toplumu, tarihi ve toplumsal sorunları anlamak için edebiyat uğraşısına önemli bir rol biçilmiştir (Aktunç, 1973a1,1974d,1974i; Altuğ,1971).

Türk toplumunun, sosyalizmin yerleşmesi için, tarihsel koşulları taşımadığı söylene de bir yöntem olarak sosyalizmin birikiminden yararlanılması gerektiği düşüncesi kabul ediliyor dergide (Aktunç, 1974h). Sosyalizm, sınıflı toplumların diyalektiğinden doğduğuna göre, Batı'nın sınıfsal toplum yapısından farklı bir yapı arz eden Türk toplumunda, sosyalizmin güncel gerçekliğinin olmadığı konusunda düğümleniyor birçok tartışma. Sadece sol-sağ çatışmasının değil, Türkiye'de sol düşüncedeki bölünmelerin dayandığı gerçeklerden biridir burası. Türkiye Defteri dergisinde de sosyalizmin Türk tarihindeki kaynaklarına yönelişinin örneklerine değinirken derginin bu konudaki tartışmaya nereden baktığını da ortaya koyacağız.

Kemal Tahir de 1970 yılında kendisiyle yapılan bir söyleşide güncel bir zeminden bahsetmeyip 1908 ihtilali ve 1920'de cumhuriyet kurulurken sosyalizme geçme fırsatının kaçırıldığını belirtir (Tahir, 1973). İşçi sınıfının olmaması bir yana, belli bir sınıflama yapılması yönünde bile Türk toplum yapısı üzerinde yaygınlık kazanmış bir düşünce yokken, Türk toplumunda sosyalizmin nasıl inşa edileceği, en temel soru olarak cevaplandırılması gerekiyor. Kemal Tahir'in, Türkiye'de 1908 ya da 1920 koşullarında benimsenmiş olacağı bir sosyalizmin genişletilmiş devletçilik mi yoksa yetmişli yıllarda açıkça tartışılan Demokratik Sosyalist Devrim mi olacağı sorusunun cevabı ilgi çekici olurdu.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, sosyalist düşüncenin hâkimiyetinden çok dergide ve Kemal Tahir'in eserlerinde Türk toplumunun, insanının tarihte ve hâlihazırda hak ettiği öneminin ve rolünün açıklanması önemsenmiştir. Kemal Tahir bu vesileyle Cumhuriyetle birlikte Osmanlı tarihinin öneminin yeterince kavranmadığını, hatta bunun bilinçli yapıldığını belirtirken, altı yüz yıllık Osmanlı tarihinin tarihte Türk toplumunun oynadığı rolü açıklamak açısından önemli bulur. Tarihsel Doğu-Batı

karşıtlığından bahsederken, Osmanlının Doğu'nun temsilcisi ve öncüsü olması dolayısıyla Türk tarihinin önemli bir bölümünü oluşturduğunu belirtir.

1.1. Türkiye Defteri Dergisinin Misyonu ve Yayın Politikası:

Dergiyi değerlendirirken yalnız dergi yazarlarının düşüncelerinden yola çıkarak derginin kurumsal kimliğinin tanımlanmasının eksik kalacağı kanaatindeyiz. Dergide ele alınan konular dışında, dergi yöneticilerinin güncel olaylara (siyaset olsun, edebiyatla ilgili olsun). tepki ve yorumlarına yer verdikleri yazarların düşüncelerini de hesaba katmak gerekmektedir. Şüphesiz dergi yöneticilerinin her misafir yazarın tüm düşüncelerine katıldığını söylemek yanlış olur. Farklı görüş açlarına sahip yazarların sadece ilkesel bazda farklı da olsa özgün ve kendi içinde tutarlı olana yer verme düşüncesiyle açıklamak durumundayız (T.D. Editör, 1973). Bu, dergi editör yazılarında da belirtilmiştir.

Farklı bakış açlarına sahip yazıların yayınlanmasında özel insani ilişkilerin etkisini göz ardı etmesek de bunu tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, dergiye katkıda bulunan yazarların ele aldıkları konularda, dergide sık kullanılan kavramlardan özellikle kullandıkları gözden kaçmamaktadır. Bu kavramlar; toplumsal gerçek, tarihsel gelişim, son hesaplaşma gibi. Orhan Kemal dosya sayısında Orhan Kemal'in hikâyeciliği değerlendirilirken, yazarların değerlendirmelerinde Orhan Kemal'i Kemal Tahir'le de kıyaslamaları, dergi yöneticilerinin hem fikri hem de kurumsal olarak etkinliğinin bir yansıması olduğu açıktır² (Altuğ, 1974c; Aktunç, 1974e).

Türkiye Defteri dergisi hem Türk tarihini yeniden okuma ve Türk toplumunun kültürel kaynaklarını ve kodlarını bulma hem de ortaya konulacak gerçekler ışığında güncel siyasete alternatifler göstermeyi amaç edinmiştir. Bu vesileyle Türk tarihi ve toplumsal yapısını yanlış anlamının ve yanlış anlatmanın iki sonucu üzerinde durulmuştur:

² Ayrıca farklı görüşteki yazarların Orhan Kemal ile Kemal Tahir'i her fırsatta karşılaştırması da gözden kaçmamaktadır. Dergideki edebiyat yazılarında görülebileceği gibi, Naci Çelik'in Türk romanını değerlendirdiği 'Romanda Hesaplaşma' adlı kitabında da Anadolu insanının romanını yazan tek romancının Kemal Tahir olduğu görüşündedir. Naci Çelik, Romanda Hesaplaşma, Türkiye Defteri Yayınları, Haziran 1971, s. 58

Birincisi, çarpıtılmış tarihimiz üzerinden aydınların toplumumuza yabancı bir yol göstermeleri, ki bu en başta toplumsal tarihi geçeklerimizi yanlış ve yanlış değerlendirilmekten kaynaklanmaktadır.

İkincisi, aydınlarımızın umduğu Batılaşmayı, tüm toplumu temsil ediyormuşçasına Batıcı küçük bir zümreyi roman ve hikâyeye taşımasıdır.

Türkiye Defteri dergisi, Türk toplumunun geçeklerini anlamak için tarihin önemi üzerinde ısrarla durulmuş. Bu vesileyle tarihi geçeklerimizin araştırılıp toplumsal yapımızın temel özelliklerini ortaya çıkarmak için tarihe; Batılılaşma hareketleriyle başlayan Türk aydınının topluma ihanetinin göstergesi olan yanlış anlatılarla yüzleşmek için de edebiyat üzerinden bir hesaplaşmaya gidilmektedir.

Türk roman ve hikâye örnekleri üzerine yoğunlaşılırken, akademik çalışmalardan da referanslar alınmıştır. Dergide ‘bilimsellik-ideolojik’ ayırımı yaparak metodunu ortaya koyuyor. Bilimsel olan metot, Marksist diyalektiktir. Bilimsel olmayan ise, güncel siyasete bağlı değişen parti, grup ve örgüt fanatizmiyle yapılandır³

1.2. Türkiye Defteri Dergisi ve Kemal Tahir İlgisi

Türkiye Defteri dergisi, 1971 yılının Nisan ayında yayın hayatına başlamıştır. Dergiye henüz yirmi beş yaşını geçmeyen üç genç yazar yayın hayatına geçiriyor. Dergiye dışarıdan birçok yazıyla destek veren Selim İleri, Uluğ Nutku (çevirileriyle), Tomris Uyar gibi genç sayılan yazarlar yanında; İlhan Berk, Metin Eloğlu Hilmi Yavuz, Selahattin Hilav, Adalet Ağaoğlu gibi çok önceden yazı hayatının içinde olan yazarlar destek verdiler.

Derginin korucuları Kemal Tahir’in Türk toplumu, tarihi, aydını ve edebiyatı üzerine düşüncelerini önemsemiştir (bknz. Kemal Tahir sayısı). Kurucular, Marksist bir bakış açısına sahip olmalarına rağmen, Türkiye’deki sol düşünceye birçok konuda eleştiriler

³ Dergi yazarları gerçeğin değişkenliğini (Türkiye gerçeğini). kabul etmelerine rağmen, “tüm dünyada ve Türkiye’de yüzde yüz geçerli ve gerekli olan sistem Marksizm’dir” demeleri, dergi yazarlarının Türk toplumunun gerçeklerine teoriden ne kadar bağımsız eğilebildiklerini gösteren önemli bir husustur.

yönelmişler. Söz konusu eleştiriler Kemal Tahir'in eleştirileri ile çakışmaktadır. Dergi düşünce bazında Kemal Tahir'le ilişkisi yanında, dergi misyonu ve yayın politikasında da Kemal Tahir'in dergi yayıncılığı üzerine düşüncelerini pratiğe taşımıştır.

Kemal Tahir de yazın hayatında bazı dergilere yazmıştır. Kemal Tahir'in dergiciliğe yüklediği misyonun ne olduğu ve ilkelerinin ne olması gerektiği konusundaki düşünceleri, Türkiye Defteri dergisinin yayın anlayışını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir (Tahir, 1975).

Dergi yayınlama uğraşısı, Türk aydınının yazarlığının önemli bir alanı olmuştur. Dergi yönetmek ya da bir dergide yazmak dergicilikle ilişkinin iki yolu olmuştur. Bu anlamda Kemal Tahir'in dergi çıkarma isteğini de bu anlamda bir geleneksel eğilimin sonucu sayabiliriz.

Kemal Tahir'in defalarca dergi çıkarma teşebbüsünde bulunduğunu İsmet Bozdağ'dan ve Tahir'in Notlar'ından öğreniyoruz⁴. Bu isteğinin Türkiye Defteri dergisinin yayın hayatına başlamadan kısa süre önce de dillendirdiğini, çıkaracağı derginin mali yükümlülükleri yanında kapak tasarımından derginin ilkelerine kadar, derginin hangi konseptte yayınlanacağını hesabını yapmıştır (Tahir, 1989; Bozdağ, 1980:2001-213).

Türkiye Defteri dergisinin birçok editörel yazısında dile getirilen ilkelerin, Kemal Tahir'in daha ayrıntılı ele aldığı görüyoruz (Bozdağ, 1980:202–204). Aynı yazıyı dergi kurucuları, 18. sayıda “Bir Derginin İlkeleri Ne Olmalıdır ve Meseleler” başlığıyla yayınladı. Kemal Tahir, söz konusu yazının “Meseleler” bölümünde dergide özellikle üzerinde yazılacak belli başlı konuları belirlerken, bu konuların önemini ve ele alış tarzını da açıklar. Bunlar:

⁴ Kemal Tahir notlarında, çıkarmayı düşündüğü dergi ismi ve tasarımından derginin maliyet hesaplarına kadar, ayrıntılar üzerinde çalışmıştır. Notlarından anlaşıldığına göre Tahir, dergiyi aynı zamanda yazarların bir maliyet ortaklığı gibi düşünmüştür. Burada dikkati çeken husus, dergiyi mali olarak destek verecekler içinde bir dönem Tahir'in romanlarını da basan Bilgi Yayınları sahibi Ahmet Küflü, o dönemde henüz sosyoloji asistanı olan Baykan Sezer ve Türkiye Defteri dergisine katkı yapan Selim İleri'nin de olmasıdır. Bu bilgilerden yola çıkıldığında denilebilir ki, Defter, Divan, Onur gibi isimlerle yayınlamayı düşündüğü derginin Türkiye Defteri dergisi olduğu söylenebilir. Kemal Tahir, Notlar/Sanat Edebiyat 1, Yayına Hazırlayan Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayıncılık. 1989, İstanbul.

Dış güçlerle boğuşma,

Tabularla ve tabulaştırma çabalarına karşı durma,

Değerlerin kaynağına inmek, tarihle bağımızı koparmamızın nedenleri ve bunun sonuçları,

Osmanlı değerleri üzerinde durmak,

Doğu toplumlarının durgun, genel bir kölelik barındırdığı ve despot yapıda oldukları, gibi, başlıca yanlışların aydınlatılması,

Osmanlı'nın bilim ve fikir birikiminin açığa çıkarılması,

Dil ve harf devriminin etkileri,

Osmanlı-Türk ayırımı yapanların yanlışları,

Milli kurtuluş hareketleri ve Emperyalizmin emelleri,

Osmanlı sanat ve edebiyatı,

Osmanlıda halk hareketlerinin devlet ve tarikatlar ilişkisine yeniden bakmak,

Osmanlı imparatorluğunun tasfiyesini yeniden değerlendirmek,

Batılaşmanın saraydan geliş sebepleri ve halkın tepkisi,

Öğretmen ve öğrenci meselesi, ders kitaplarının mahiyeti, üniversitelerde hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerini takip etmek... (Bozdağ,1980:205-212,).

Kemal Tahir yalnızca üzerinde durulacak belli başlı konuları tespit etmekle kalmamış, aynı zamanda bu konuların öneminin nereden kaynaklandığını da açıklamıştır. İsmet Bozdağ'a göre Kemal Tahir, karşısında durduğu yanlış ve yutturmacaların, kavgasını

verdiği doğruların her gün yeniden ve değişerek tartişıldığını, bunun için kendisi gibi düşünene dostlarıyla sıcağı sıcağına düşüncelerini daha çok kişiye ulaştırmanın yolunu dergi yayınlamakta buldu. Romanlarının gördüğü ilgiye rağmen güncel gelişmelerle ilgili fikirlerini sıcağı sıcağına okuyucuya ulaştırmak için bir derginin varlığına gerek duymuştur Kemal Tahir. Kemal Tahir'i romanlarını yazarken ki titiz tutumundan bilen Bozdağ, onun bu yaştan sonra dergi çıkarmayı önemsemesini garip karşılar. Kemal Tahir şöyle karşılılık vermiştir:

“Dergiyi çıkaracak ben değilim! Çıkması için para yardımı yapacağım ve hedeflerini belirleyeceğim. Hedefleri derken, neyin yanında, neyin karşısında olacağını, hangi tür yazılara sayfalarını açacağını, sürekli olarak savunacağı fikirleri anlatmak istiyorum” (Bozdağ, 1980:201-202).

Türkiye Defteri, genel olarak Kemal Tahir'in dergi tasarısına uygun konular üzerinde durmuştur. . Marksist diyalektik ile ilgili temel metinlerin ve bunların yorumlarının çevirileri ile Türkiye'de sosyalizmin tarihsel birikimi Türkiye'de sosyalist parti kurma tartişmalarına katılmak gibi birkaç istisna açılımında dergi kurucuları inisiyatiflerini kullanmışlardır (T.D.Editör,1974a:127). Anlaşılan o ki Kemal Tahir, düşüncelerini sadece Dergi aracılığıyla okurlara ulaştırmayı da yeterli bulmamıştır. Bir de önemsemediği konularda ve aydın sorumluluğuyla yazılmış eserleri de yayınlamak için yayınevi kurma fikrini de bir şekilde dergi kurucuları ile paylaşmış olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 2: TOPLUMU DÖNÜŞTÜRMEDE EDEBİYATIN ROLÜ

2.1. 1970’li Yılların Siyasal Ortamı ve Edebiyat Üzerinden Hesaplaşma

Türkiye’nin Batılılaşma serüveninde tartışmaların odağındaki kavramlar, hemen hemen aynı kalmışsa da bu kavramlar, kimi zaman güncel konularla ilişkili olarak başka tartışmaları da doğurmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında ümmet-millet-medeniyet ile kültür ve bilim kavramları üzerine yapılan tartışmalar, 21. yüzyılda da devam ediyor. 1945’li yıllardan sonra söz konusu kavramlar tartışılmaya devam edilirken, bunlara yeni tartışmalar da eklenildi. Bunlar toplumsal yapı ve güncel siyasi gelişmelerdir.

Toplumsal yapı tartışmalarının sosyal bilimlerde gündem oluşturması, siyasi gelişmelerle de anlamlı bir bütünlük oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra iki kutuplu dünya siyaseti ve başlayan özgürlük hareketleri, modernleşmeyle ilgili yerleşik bilgilerin de tartışmaya açılmasında etkili oldu. Yeni ulus devletlerin bağımsızlıklarını kazanması, yeni tarih ve kültürlerin varlığının ilanı demek oldu. Bu da Batı-dışı tarihi gelişme çizgisinin tartışılmasını beraberinde getirdi.

Cumhuriyet kurulurken Osmanlı tarihi ve mirasının tanımı, Türk Tarih Tezi içinde tartışmalı bir biçimde yer verildiğinden, Türk tarihi ve gelişme çizgisini Batı Tarihinin gelişme çizgisiyle kıyaslayan tartışmalar artmıştır. Ne var ki Türk toplumunda dönüşüm imkânlarını arayan ve bunu açıklamaya çalışan sol görüşlü hareketlerin Türk tarihini Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden, yani dağılma dönemlerinden başlatması ilginçtir.⁵ İlginç olmayan şey, ideolojik hareketlerin tarih bilgisini güncel politikada kullanmasının yüzeysel olacağıdır. Türkiye’de yapılan da budur: Toplumu ideolojiye göre açıklamak, bazı tarihi gerçekleri yadsımak.

⁵ Behice Boran’ın sosyalizmin Türkiye’deki tarihsel seyrini değerlendirdiği kitabı ‘Türkiye ve Sosyalizm Sorunları’nın ilk başlığı da nitekim “İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş”tir. Behice Boran, Türkiye ve Sosyalizm Sorunları, Sarmal Yayınları, 1992. Söz konusu bölümün ilk versiyonu daha önce Yön dergisinde yayınlanmıştır. Behice Boran, “Metot Açısından Feodalite ve Mülkiyet”, Yön Dergisi, 28, Kasım, 1962

70’li yıllarda siyasetle çok ilgili olan edebiyat eserlerinde tarih de en çok yorumlanan alanlardan biri olmuştur. Bu ilişkiyi, Kurtuluş Kayalı’nın ifade ettiği gibi, siyasetin birçok alanda olduğu gibi, edebiyat ve tarih eserleri üzerindeki etkisinin ağırlığı yönünden de değerlendirmek mümkündür. Siyaset, kendi argümanlarını temellendirmek ve bunu anlatmak için tarihe ve edebiyata gereksinim duymuştur. Siyasetin bu ilişki dolayısıyla tarihi şekillendirmesi bu gereksinimin sonucudur. Bu anlamda Türk Tarih Kurumunun kuruluşu önemli bir örnektir ve bu kurumun tarih anlatısının “Osmanlı kültürü ve Osmanlıcı ideallerden uzaklaşma”yı içermesidir. 1930’lı yıllarda inşa edilen tarih ve tarih anlayışı derin izler bırakmıştır.

Osmanlı tarihi üzerine çalışmaların 1950’den sonra görülmekle birlikte, inşa edilen resmi tarihin etkisi belirgindir (Kayalı, 2003: 87–100). Bu etki nedeniyle ki 1960’lı yılların sonlarına kadar sosyal bilimcilerin bir tarih sorunu ya da tarih problemi görmemiş olmalarının sebebi de geçmişle bağlantısı olan bir tarihin olmamasıdır. Kayalı’ya göre 1960’lı yılların ortalarında Osmanlı yapılan çalışmalarının önemsenmemesinin nedeni de budur. Tarihi bir bütün ve dolayısıyla Osmanlıyı da önemseyen bir tarih anlayışı 1970’li yılların sonlarına doğru görülmüştür. Bu yıllara kadar Osmanlı tarihi üzerine yapılan araştırmalar da dönemin tartışmalarına yanıt bulma amacını güdülmüştür. Bunların da tarihin aydınlatılmasından çok, ‘toplumsal yapı’ tartışmalarıyla yakından ilgilidir.

1950’li yılların romanlarına taşınan köy ve kentlerdeki ağa-ırgat, işçi-patron, proleterya-burjuva sınıflamalarının da tarihi derinlikten yoksun olduğu gerçektir. Bu sınıflandırmaların Batılı anlamda kullanılması tartışmalı olmuştur. Tartışmanın haklılığına kanıt ise sonraki yıllarda bu sınıflandırmaların siyasi mücadelelerde etkili olmamasıdır. Bu döneme kadar Cumhuriyetin kuruluşundan öncesine varmayan, dolayısıyla Osmanlıyı içine almayan bir tarih yaklaşımının etkili olduğu kolaylıkla söylenebilir.

Daha erken dönemde bir örnek olarak Kemal Tahir’in tarihi önemsemesi ve romanlarında tarihi tezli bir roman anlayışıyla ele alması yankı uyandırmıştır. Tahir’in romanlarına yönelik eleştiriler de onun roman sanatına değil, romanlarındaki tarih

bilgisine yönelik olmuştur. Oysa Tahir, öncelikle kendisini bir romancı olarak ısrarla tanıtmaya rağmen, özellikle tarihçiler⁶ onun tarih bilgisinin yetersizliğinden yola çıkarak Osmanlı tarihini anlatmasını eleştirmişler. Bunun yanında edebiyat eleştirilenleri de onun tarihi edebiyat üzerinden anlatma tarzına eleştiriler getirmişler.⁷ Eleştirilerin kaynağına bakıldığında, Tahir'in Osmanlı tarihini önemsemesi görülebilir. Bu önemseme aynı zamanda bir olumlama olarak da kabul edilmiş ve tepki toplamıştır. Sosyalist aydınların da Osmanlı tarihine 1930'lı yıllarda inşa edilen anlayışı aşmadıkları göz önünde bulundurulduğunda, Tahir'e tepki gösterilmesinin nedenlerinden biri de Tahir'in romanlarında sosyalist teoriye uyan (sınıflı). bir toplum anlatısının aksine, sınıfsız ve Batı toplum yapılarına benzemeyen bir yapıyı romanlarında anlatmasıdır.

Tahir'in romanlarında ortaya koyduğu şey, Türk toplumunun farklılığı ve ne kapitalist ne de sosyalist düşünce ile açıklanamayacak kadar farklı olduğudur. Tahir de, saptamalarından sonra sosyalizmin bizzat kendisinin bir amaç olarak kabul edilmesinin yanlışlığı üzerinde dururken Marksist diyalektiğinden bir yöntem olarak yararlanılabileceğini belirtmiştir. Bu düşünceye dergi yazarları da katılmasına rağmen, bir şekilde her toplumda sınıfların var olduğu düşüncesini korumuşlardır (Bağdatlı,1975a2).

1960'lı yıllardan başlayan ideolojik teori arayışları 1980'lerin sonunda oldukça sönükleşti. Bu süre zarfında toplumu dönüştürmeye yönelik tüm örgütlenmelerin tarihe yönelmeleri oldukça cılız kalmıştır. Hem yakın tarih hem uzun Osmanlı tarihini yeniden değerlendirme ihtiyacı hissedilmiştir. Sovyetlerin çöküşüyle birlikte sosyalist teoriyle toplumu anlamak yerine daha çok tarihe yönelme olmuştur. Bu yönelme 2000'li yıllardan sonra giderek artmıştır. Gerek akademik çevrelerde (özellikle sosyal bilimlerde) gerekse edebiyatta (özellikle romanda) Osmanlı tarihini anlama ve tarih içinde Türk insanını ve kültürünü anlama gayretleri görülür (Kayalı, 2002).

⁶ Nitekim Kemal Tahir ölümünden çok kısa süre önce bir ev toplantısında Mete Tunçay ile böyle bir tartışmaya girdiği kaydedilmiştir (Bozdağ,1980).

⁷ Edebiyat eleştirisi açısından Fethi Naci, Berna Moran, Murat Belge (İskender Özsoy, Kemal Tahir Kaynakçası, Barış Matbaası, İstanbul,1979). ; tarih bilgisi açısından da Mete Tunçay'ın da Kemal Tahir'in son günlerinde tartıştığı kaydediliyor (Bozdağ,1980).

II. Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu dünya siyasetinde Türkiye daha çok ABD ve kapitalist blokla siyasi ilişkileri geliştirirken, sosyalizmin eşitlikçi ve özgürlükçü söylemi, tüm dünyada olduğu gibi Türk aydınları tarafından da ilgiyle takip edildi. 1950'li yıllarda kentleşme hız kazanırken, kent yoksulluğu, işsizlik, işçi hareketleri ve sendikal örgütlenme de Türkiye'de sosyalizm seçeneğine taban oluşturan önemli gelişmeler olarak kabul edildi. Çok partili siyasi hayata geçilmesiyle sosyalist söylem siyasette de kendine yer buldu. Sosyalist partilerin iş, aş, eşitlik ve özgürlük vadeden devrimci söylemi, özellikle gençler üzerinde etkili oldu. Devrim ideolojisini benimseyen birçok sol dernek, örgüt ve parti, 1960'lı yıllardan sonra hızla tercüme edilen sosyalist yayınlarından yoğun olarak besleniyordu.

Türk yayın hayatında bu yıllarda hâkim olan sol düşünceye hem içeriden hem de dışarıdan eleştiriler geliyordu. Milliyetçi ve İslamcı yazarlar yanında sol yayınların dogmatik algılanmasına sosyalist düşünceyi benimsemiş yayınlardan da eleştiriler vardı. Batılılaşma üzerine yapılan tartışmalar, sosyalizmi nasıl anlamalı, sosyalizmden nasıl yararlanmalıyız, soruları etrafında düğümlendi. Türk aydınlarının önemli bir çoğunluğu bu soruları irdeledi. Bu irdelemelerin sosyal bilimlerin bilim disiplininin çok edebi anlatılarla yapıldığını, akademik araştırmaların da bu anlatıların gölgesinde kaldığı söylenebilir. Günümüze kadar değerini korumuş az sayıda çalışmanın bulunması da bunu göstermektedir.⁸

Türkiye Defteri dergisinin kurucuları edebiyatın önemine ve gücüne inanmıştır. Dergi yazıları da daha çok edebiyat üzerinden bir 'hesaplaşma' amacıyla kaleme alınan denemelerden oluşmuştur. Ancak yazarlar sadece edebiyat konuları ve edebiyat eserleri üzerine yazmamışlar. Türk romanı, hikâyesi, şiiri kadar; Türk toplum yapısı, aydını, Batılılaşma, Emperyalizm, Osmanlı toplumu ve siyaseti ile Türkiye'de sosyalizmin sorunları üzerine fikir yürütmüşler.

Dergi kurucuları, tüm konularda ilgili yerleşik düşüncelerin tümünü eleştiriden geçiren, bir tavır sergilemişlerdir (Dergide çok kullanılan deyimle 'hesaplaşma'ya gidilmiştir.).

⁸ Bu eserlerden belli başlıları; Mümtaz Turhan'ın Kültür Değişmeleri, Niyazi Berkes'in Türkiye'de Çağdaşlaşma, Bozkurt Güvenç'in Türk Kimliği, İdris Küçükömeri'in Düzenin Yabancılaşması sayılabilir.

Eleştirilen yerleşik kanıların hangi temeller üzerine inşa edildiğini ortaya koyamaya dair bir çaba vardır. Bu kanıların inşa alanları olarak Osmanlı toplumu ve tarihi, Batılılaşma, Türk aydını ve Türk edebiyatı ile sosyalizm gibi belli başlı olgular çözümlenmeye çalışılmıştır (Aktunç, 1973a1; Bağdatlı,1975a1).

Eleştirilen konuların tarihsel ardıllık sırasına bakıldığında, tüm sorunların Türk toplumunun Batılılaşma ile başladığı söylenebilir. Osmanlının gerilemesiyle başlayan Batılılaşma hareketinin sarayın (devlet). inisiyatifiyle başlaması, yenileşme hareketlerinin halka rağmen devam ettirildiğini göstermektedir. Osmanlıda askeri teknik ve kurumsal yapıların transferi, Cumhuriyetle birlikte toplumun tüm kurumlarını kapsayan bir zihniyet değişimini hedefledi. Bu değişim, Ziya Gökalp'in eserlerinde genişçe anlamını bulduğu şekliyle, Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesi yanında, Batı Medeniyetinin bilim ve teknolojisinden de yararlanmayı hedeflemiştir. Gökalp aynı zamanda Türk Milliyetçiliği, Batı Medeniyeti ve İslam Ümmeti üçlüsünün nasıl anlaşılması gerektiği ve Türk toplumunda nasıl takip edilmesi gerektiğine dair önerilerde bulunmuştur (Kaçmazoğlu, 2003:196-203).

Cumhuriyet ideolojisinde Gökalp'in fikirlerinin etkileri biliniyor. Tanzimatla başlayan Batıcılık hareketi, Cumhuriyet ideolojisinde bir toplumsal proje olarak benimsendikten sonra, toplumun farklı kesimlerinde günümüze dek tartışıldı. Bu tartışmalarda Batılılaşma karşısında 1950'li yılların sonlarına kadar din ve kültürü koruma hassasiyeti ön planda iken, bu yıllardan sonra, Batıda ortaya çıkmış, Batıcılığa alternatif bir toplum ve siyaset modeli sunan sosyalizm tartışması gündemi daha çok işgal etmiştir. 50'li yıllardan sonra Cumhuriyet ideolojisinin inşası yerine sosyalist toplum projesi daha yüksek sesle dillendirilmiştir. Batıcılık ve Cumhuriyet ideolojisiyle 'hesaplaşma' da bu dönemde başlamıştır. Bu hesaplaşmanın da en çekişmeli yapıldığı yer edebiyat eserleridir.

Sosyalizmin dünya gündemini işgal ettiği yıllarda Türk aydınlarının da bu konuya ilgisi doğaldır. Aslında doğal olmayan, gündemi işgal eden bir ideolojiye sempatiyle yaklaşılmasına rağmen temkinli yaklaşılması olmuştur. Sosyalizmin hararetle Türk aydınları tarafından bir toplum projesi olarak kabul gördüğü dönemde, bu kabulün

dayanaklarını sorgulayan aydınlar oldu. Bu sorgulamaları yapan aydınların sosyalizmi temel özellikleri ile benimsemeleri bu eleştirileri önemli kılmaktadır. Türkiye Defteri'nde üzerinde önemle durulan, Türk aydınlarının genel olarak Batılılaşma düşüncesi ve sosyalist düşünceye eğilimlerinin temelleri üzerinde durulmuştur.

Türkiye Defteri'nde Türk aydını ve Batılılaşma ilgisi temel problemlerden biridir. Aydınların Batılılaşmayı desteklemeleri eserlerine de yansımıştır. Özellikle roman ve hikâye kitaplarında Türk aydınının anlattığı çağdaş toplum hayali, Türk aydınının devlet-halk-Batılılaşma üçgeninde nerede durduğunu açıkça ortaya koyulmaya çalışılmıştır (Çelik, 1973a; Altuğ, 1973).

2.2. Romanda Kurulan Tarih ve Toplum

Türkiye Defteri yazarları, Cumhuriyet ideolojisinin Batılılaşmacı tarih ve toplum kuramının toplumsal gerçeklerimizi görmezden gelen, onları çarpıtan bir anlatıyla Türk romanında temsil edildiğinin üzerinde ısrarla durmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan yaklaşık elli yıl sonra yayımlanan dergi, geçen süre zarfında Türk edebiyatçısının, özelde de romancısının geçmişi çarpıtarak anlatmasının örnekleri üzerinde durmuştur. Bu örneklerden yola çıkılarak Türk aydınının toplumla bağları da sorgulanmıştır. Türk romancısının tarih ve toplum anlayışının çarpıklığı sadece Türkiye Defteri dergisinde ele alınan bir konu değildir şüphesiz. Belki bu konuda ısrarla eleştiriler getiren yönüyle önemsenmesi gereken bir dergi olmuştur.

Yapılmış eleştiriler, sadece Cumhuriyet dönemi romancısını ve eserlerini değil, II. Dünya Savaşının sona ermesinden sonra artan sosyalist dalganın etkisiyle Türk romancılarından sosyalizmi Türk toplumu için bir seçenek olarak gösterenler de eleştiri süzgecinden geçirilmiştir. Derginin editörel yazılarında bu durum ısrarla belirtirilmişdir. Dergi yazarları, Cumhuriyet ideolojisini savunan yazarların roman konularını tarihten seçmeleri ve romana aktarılan tarih anlayışını sorgularken, bu anlayışla romana aktarılan olayların da çarpıtıldığı tespitinden yola çıkmıştır (Altuğ, 1974b). Özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarını konu edinen romanlarda, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı ile Cumhuriyet'in kuruluşu arasındaki ilişkinin yadsınmasından doğan bir tarih kopukluğu

üzerinde duran Kemal Tahir'in romanları, tarihe bakışta bir örnek olarak görülüyor (Türk Dili dergisi, Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı). Yirminci yüzyılda da Türk romanının tarihi konu edinmesi dikkatle izleniyor.⁹

Hem tarih hem de roman tarihin belli bir an'ını bir inanç ve değerler sistemine göre yeniden kurgulama amacını güder. Her ikisinin de yöntem ve yaklaşımları ilk örneklerinde benzerlik göstermektedir. 19. Yüzyılda disiplinlerin yöntem ve sınırları belirleme çabasının neticesinde roman ve tarihin de dil ve öz bakımından farklılaştığını, bununla birlikte önemsenen belirli olay, kişi ve dönemler romanlarda sık sık konu edilmiştir. Dünya romanlarının ve tarih kitaplarının ilk örneklerinin dil ve konu bakımından iç içe geçmiş olması, yazıldıkları dönem itibariyle nedenleri kolaylıkla anlaşılabilir. Ancak 20. Yüzyıla girildiğinde, bilimlerin sınırlarını ve yöntemlerini özel'leştirme duyarlılığına rağmen roman ve tarih arasındaki iç içelik devam etmiştir. Bu ilişkinin doğal nedeni, her ikisinin de konusunu toplum ve toplum içindeki insan ilişkileridir.

Edebiyat tarihçileri, romanları değerlendirirken, anlatının tarihsel gerçeğini de göz önünde bulundurmuşlardır. Tarihsel roman söz konusu olduğunda ise, W. Scott'un, H. de Balzac'ın, C. Dickens'in, V. Hügo'nun, A. Puşkin'in çağını ne kadar iyi yansıttığını eklemekten geçememektedirler (Şan,2003:175-179). Bununla birlikte roman, toplumsal yaşamın bire bir yansıtıcısı değildir, insanın yaşamının olanaklarını ve dinamiklerini yansıtmaya çalışır.

Romanların konularını tarihten almalarının toplumsal değişimlerle ele alındığında roman tarih ilişkisi daha kolay görülebilir. 19. yüzyıldan önceki romanların tarihi olayları nostaljik bir havada sunmaları, tarihsellikten yoksun olmalarına karşın, 19. yüzyıl romanları, tarihi olayları organik bir bütünlüğün parçası olarak yansıtırken oldukça realist davranmışlardır. 19. yüzyıl romancılarında bu eğilimin yaygınlaşmasında 'bilimsellik' değerinin katılmasıyla yazarın daha çok inandırıcı olma isteğinin etkisi de vardır. Bu eğilimin yaygınlaşmasında 19. yüzyıl uluslaşma hareketlerinin etkisi vardır.

⁹ Tarihin popüler formda ele alınması olarak da okunabilecek Ahmet Altan'ın "Kılıç Yarası Gibi", "İsyan Günlerinde Aşk", ve Turgut Özakman'ın "Şu Çılgın Türkler" romanlarının gördüğü ilgi ve yarattığı tartışma örnekleri vardır.

Aydınlanmanın yaygın kabul gördüğü 19. yüzyılda ‘tarihin sürekliliği’ ön kabulünden hareketle sürekli ilerlemeye olan inançla, romancılar, tarihi olayları kurgulamada tarihçiler gibi gerçekçi davranmış, sorumluluk yüklenmişler (Türkeş, 2001-2002:172-177).

Osmanlıda başlayan batılılaşma hareketleriyle birlikte Batı romanı da izlenmiştir. Bu izlenmenin hem şekilsel hem de tematik olduğu iki yön vardır: Tarihin konu edinilmesi ve roman formu. Ancak buradan daha öteye giden Türk romancısı, tarihin önemli olaylarını aktarmak kadar kimi zaman topluma öncülük etme rolünü de üstlenmiştir. Bu durum özellikle Cumhuriyet romancısı için böyledir. Cumhuriyet romancısının değişimi yönlendirme ve yansıtmasının bazı çelişkili yönlerine hem edebiyat eleştirmenleri hem de sosyal bilimcilerce eleştirildi. Kemal Tahir bu durumu roman formunda anlatmayı seçmiştir. Romanları kadar edebiyat, sanat ve tarih notları da bu yöndeki fikirlerini duyurmuştur. Kemal Tahir’e yöneltilen eleştirilerin onun fikirlerine değil de romanlarında kullandığı dil ve üsluba yönelik olması ilginçtir. Tahir, kullandığı dil ve üslubun da fikirlerini anlatmada bir yardımcı unsur olarak tasarlamıştır (Moran, 2006:175-176).

Cumhuriyet romancısının iki temel konusundan biri Milli Mücadele iken, diğeri de Türk toplumunun ulus olma çabalarının paralelinde Türklerin dil, kültür ve sanatını tanımlamak kadar olması gerekeni de anlatmaktı. Türk toplumunu anlamak ve insanını anlamak yerine, nasıl olması gerektiğini anlatan romanlar Batılılaşmanın genel havasından bağımsız değildirler. Cumhuriyet romancılarının büyük bir kısmının tarih kitabı da yazmış olması, dikkat çekicidir. Hem tarihçi olarak hem de romancı olarak Türk aydını, Cumhuriyet döneminde aynı amaçlarla tarihe yöneldi. Ulusal ideolojinin temellerinin oluşturulması için tarihin yeniden yazılması doğrultusunda roman ve tarih aynı kaynaklara yönelmiştir. Amaç Türk tarihinin sürekliliğini ortaya koymaktır. Ancak tarih kitaplarında Orta Asya Türk tarihi işlendiği halde romanda Türklerin Asya tarihi konu edilmemiştir (Türkeş, 2001–2002:191–195). Tarih anlatımındaki bu ve benzeri gedikler, Cumhuriyet ideolojisine paralel anlatılarla doldurulmuştur.

Dergi yazarlarının tarihe yönelmelerindeki sebeplerden biri de Cumhuriyet ideolojisinin beklentilerine paralel olarak Türk edebiyatçılarının tarihe bakışlarında görülen çarpıklıklardır. Yine benzer bir durum; Türk romancılarının konularını tartışmalı kişiler ve siyasal tarihin önemli kırılma noktalarından seçmesi, Türk romancısının sanat ile siyaseti ne kadar iç içe algıladığının da ifadesidir.

12 Mart Olayı, II. Abdülhamit'in siyaseti, İttihat ve Terakki Fırkası, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele ve Cumhuriyetin kurulması gibi önemli dönüm noktaları üzerine edebiyatçıların da eserler vermesi doğaldır. Bu doğallık sosyalist ideolojinin etkisiyle romanda gerçekçiliğin önemsendiği altmışlı yıllarda anlaşılır bir durumdur. Doğal olmayan, dolayısıyla tartışma konusu olan, bir sanat eseri olan, gerçeklikten önce doğası kurgusal olan romanın tarihi olayları, dönemleri ve kişilikleri değerlendirmedeki farklılıklardır. Bu farklı roman kurgularındaki tarih anlatımları, farklı bakış açılarının ürünüdür.

Cumhuriyet tarihinin tüm tartışmalı konuları üzerine Türk romancısının sözü olmuştur. Bu ilgi 20. yüzyılın başından başlayarak 21. yüzyılda da devam etmektedir. Romanlar bir gerçeğin teyit edilip yerleşmesinde kaynak olarak kabul edilmezse de söz konusu konuların gündeme gelmesinde etkili olmuştur. Bu açıdan bakıldığında romanların ele aldıkları konular itibarıyla, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi sosyal bilimlere de tartışma konusu ısmarladığını söyleyebiliriz (Türkeş, 2001-2002: 198-211).

Romanlara yansıyan tarih kavrayışındaki farklılıklar, yazarın dünya görüşünden bağımsız değildir. Türk düşünce tarihinde sağ-sol bakışlı yazarlar kadar, sosyalist düşünceyi önemseyen yazarların da aynı konu üzerine farklı bakış açılarını romanlarına aktarmışlardır.¹⁰ Bu noktada romandaki tarihin tartışmalı olması kadar, edebiyatçının

¹⁰ Simavna Kadısoğlu Şeyh Bedrettin, II. Abdülhamit, 12 Mart Vakası, ve 12 Mart Askeri darbesi sağ ve sol yazarlarca farklı değerlendirilirken; Köy Enstitüleri, Eşkiyalık konularında sol görüşlü yazarların da farklı görüşe sahip oldukları gözden kaçmamaktadır. Köy Enstitülerini konu alan Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek romanı ile Mahmut Makal'ın Bizim Köy'ü arasındaki derin bakış açısı tartışma konusu olmuştur. Bir örnek olarak Bkz: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6421459&yazarid=72>, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6426433&yazarid=72> 27.06.2007 Yaşar Kemal ile Kemal Tahir'in eşkiyalık üzerine sorulan sorulara verdiği cevaplar da ilginç bir örnek. Bknz: Yazının adı, Türkiye Defteri, ?

toplumsal gerçeği yansıtma ve toplumu dönüştürme hedefinin olup olamayacağı tartışması da vardır. Bu anlamda dünya edebiyatçıları arasında Romanın toplumsal gerçeklikle ilgisi üzerine yapılan sorgulamaları Türk edebiyatçısı da takip etmiştir.¹¹ Türk romanındaki gerçekçilik tartışması da birebir dünya edebiyatının gündeminden etkilenmesinin önemli bir örneğidir. Gerçekçilik tartışmasının Türk romancısında süreç içinde nasıl bir sonuca geldiği de önemli bir sorudur.

Tarih ile romanın ilişkisinin başka anlamları da vardır şüphesiz. Tarihçilerin de tarihi romanda kurgulayarak anlatması, eğer yine belgelere dayanan tarih bilgisinin yetersizliğinden kaynaklanmıyorsa, daha gerçekçi olabildiği gibi tersinden bir soruyu da gündeme koyar. Bir tarihçi bir zaman dilimini anlatmak için neden roman kurgusuna ihtiyaç duyar? Gerçeği sanatla anlatma isteği mi, sanatı gerçekler üzerinden anlatmak mı? Yazarın kaygısına bağlı olarak değişir bu sorunun cevabı. Kesin ve tartışmaya açık bir cevabı olmayabilir de.

Cumhuriyet döneminin ilk on beş yılında birçok disiplin üzerine Türk aydını ve sanatçısının yazdıkları, konular üzerinde giriş mahiyetinde yazılardır. Özellikle bu durum sosyal bilimler için böyledir. Tartışılan konuların odak noktası yeni bir toplum yaratımıdır. Cumhuriyetle birlikte toplumu yeniden şekillendirme çabalarında, gerek resmi gerek gayri resmi olsun, referans batı toplumlarıdır. Osmanlının kurumlarını sistem ve teknik açısından Batıyı referans alarak yenileme isteği, Cumhuriyetle birlikte hızlandı. Ancak toplumu yeniden şekillendirme çabaları daha çok sosyal bilimler üzerinden tartışıldı. Sosyal bilimlerin her disiplini içinde Batılı kaynaklar tartışmaların başat referansları olmuştur. 20. yüzyılın başında Batıda sosyal bilimler hızlı bir gelişim gösterirken, Türkiye’de de sosyal bilimlerdeki yeni gelişmeleri takip etmek bir yana bu bilimlerin ne olduğu ve sınırlarının neler olduğu tartışılıyordu (Ülken,1997; Korlaelçi, 2003). Bu açıdan bakıldığında, 1945 öncesi sosyal bilimleri tanıtan giriş kitapları ile bu tarihten sonra yazılan giriş kitapları arasındaki farkları karşılaştırmak ilginç olacaktır.

¹¹ Yeni Dergi,(Yıl: 8, Sayı: 96,Eylül 1972). bu dönemde Michel Butor, Alain Robbe-Grillet, Coindreau (Fransa). , Juan Goytisolo, Lopez Pacheco, Delibes (İspanya). , İtalo Calvino (İtalya). , Henry Gren (İngiltere). gibi tanınmış romancıların roman üzerine yaptıkları açık oturumun önemli bölümlerini sayfalarına taşır. Öne çıkan tartışmalı soruların başında: —”Romancının rolünün çağına tanıklık etmek, toplumun değişimine yardım etmek mi, yoksa kendi başına romansı bir dünya yaratmak mı olduğuna inanıyorsunuz?” Sorusu gelmektedir.

Tarih, iktisat, sosyoloji ve psikolojinin emekleme döneminde olduğu Cumhuriyetin ilk on beş yılında, toplumu yeniden kurmak ve Cumhuriyet ideolojisinin topluma benimsetilmesi yönündeki çabalarda edebiyatçıların önemli rolü olmuştur. Bu rol dolayısıyla ki, Cumhuriyet döneminin tarih, iktisat, sosyoloji, psikoloji kitaplarından çok edebiyat eserleri gündeme gelebiliyor. Gerçekte de toplumumuz üzerine doğru ya da yanlış gözlemler kadar aydınlarımızın umutlarını da edebiyat eserlerinde ayrıntılı olarak görebiliyoruz.

2.3. Romancı Olarak Kemal Tahir Örneği

Edebiyat eserleri içinde romanın özel bir yeri vardır. Toplumsal gerçekleri birebir yansıtmaya da ‘toplumun nabzını tutan, yeni dünyalar tasarlayan ve sosyal gerçekliği yorumlama yönü en ağır basan edebi türdür roman. Cumhuriyet aydını da edebiyatın gücüne inanmıştır. Gerek Osmanlı tarihi gerek milli mücadele yılları ve Cumhuriyetin ilk nesillerini anlatan roman ve hikâyelerin günlük davranış kalıplarından evreni algılamaya varan genişlikte bir mentalite haritası sunmaları, ideal bir toplumu kurma ve tanımlamanın tüm zorluklarını ve çelişkilerini bir arada barındırmıştır. Hele yeniden tasarlanan bir toplumun kendi başına bir yenilemeden öte bir örneğe göre (Batı örneği). tasarlanması, suni kolay taklitler kadar birçok güçlüğü beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet neslinin tasavvurunda yeni dil, tarih ve kültür anlayışı, Cumhuriyetin resmi ideolojisinden bağımsız değildir. Bu anlayışla yazılan romanlarda, günceli yazmanın ötesinde, yeni toplumun tarih, dil ve kültür anlayışının da temellendirilmesi yönünde çaba gösterilmiştir.¹² Türkiye Defteri yazarları da romanı bu gözle değerlendirmişler.

Kemal Tahir romanlarıyla bu anlamda en fazla ve en köklü tartışmalar yaratan Türk romancısıdır. Tartışmaların kaynağı, onun romanlarında gündeme getirdiği iddialardır, bu iddiaları ispatlama çabasıdır (Sezer, 1997:39-41). Her koşulda kendisini romancı olarak tanıtsa da, Kemal Tahir’in toplum ve tarih ile ilgili düşüncelerini göz önünde bulundurmadan onun romanlarını değerlendirmek mümkün olmamaktadır. Tahir’in

¹² Romana yüklenen misyona bir örnek olarak, “Devlet Ana, hiçbir vakit klasik tarih romanı değildir. Tarihi, Osmanlı İmaratorluğu’nun kuruluşunu falan anlatmak amacıyla yazılmamıştır. Tersine içine düştüğümüz çukurdan kurtuluş yollarını arar.” Naci Çelik, Defter 1-Romanda Hesaplaşma, Türkiye Defteri Yayınları, 1971 (Ayrıca baknz. Hilav, 1974a).

roman anlayışında sanat ile düşünce, düşünce ile toplum, toplum ile tarih çok yönlü bir etkileşim içindedir. Onun romanlarındaki sanat ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi kavramak için de onun Türk toplumu, tarihi ve insanı üzerindeki düşüncelerini anlamak gerekmektedir.

Kemal Tahir, romanlarında Türk tarihini bir süreklilik içinde ele almış, hatta bazı romanlarının kahramanları ortaktır. Türk tarihini bir bütün olarak romanlarında ele alan tek romancıdır Kemal Tahir. Yalnız tarihi anlatmak değil amacı Tahir'in, çarpıtılan tarihin üzerinde tekrar düşünmeye davettir çabası. Ona göre Türk tarihinin birçok noktada aydınlatılmaya ihtiyacı vardır. Türk toplumu üzerine sözü olan herkesin görevidir bu karanlık perdeleri kaldırmak. Kemal Tahir hem eldeki bilgileri tartışmaya açmış hem de eğildiği konuları bir tarihçi gibi belgelere dayandırmak için kanıtlar peşine düşmüştür. O bir edebiyatçı olmasına rağmen düşünceleriyle Türk düşünce hayatında dikkat çekmiştir. Romancının da kendine göre bir dünya görüşü olduğuna göre, onun dünya görüşünü tanımlayan tutarlı bir sistem sahibi olması gerektiğine inanmıştır.

Belge ve tarihsel koşulları da kendi sistemi içinde yeniden değerlendirme zorunluluğu vardır (İleri,1973:24). Bozdağ'a göre, toplum yapımızı kavramadan bugünkü toplum yapımızı kavrayamayacağımızı söyleyen tek düşünce adamımızdır. Onun bu konudaki çalışmaları, üniversitelerin Asyetik toplum yapısı üzerine çalışmalar yapmasında etkili olmuştur (Bozdağ,1980:8;1974). Kemal Tahir bir edebiyatçı olmasına rağmen düşünceleri daha çok fikir dünyamızı etkilemiştir. Tarih ve toplum algısında, kendisi Marksist bilinmesine rağmen, Marksist Türk yazarlarca eleştirilmiştir. Özellikle Osmanlı toplum yapısı üzerine fikirleri, Devlet Ana romanının yayınlanmasından sonra dikkat çekmiştir. Bu romanından sonra kendisine yöneltilen eleştirilere verdiği cevaplar, aynı zamanda onun roman sanatına bakışını da açıklar.

“Şimdiye kadar beni ortaokul seviyesindeki düşüncelere, fikirlere çekmek istediklerinden polemige girmedim. Ayrıca bu yazıları yazarların fikir düzeyi, bizim 1930'larda öğrenip, inanıp sonra yanlışlıklarını anlayarak bıraktığımız çürük-çarık, derme çatma, herhangi bir düşünce sisteminden uzak bir haldedir. Bu fikirleri

ileri sürenlerin tümü, çoktan, çağdışı kaldıklarından benim romanlarımda, inandığım toplumcu görüşte, dünya görüşümde taraf olamazlar” (İleri:1973).

Marksizmden teoriden yola çıkarak Kemal Tahir’i eleştirenlere ise:

”Marksizm, önce ahlaklı olmaktır. Türkiye’de ahlaklı olmayanlar Marksizme tapıyorlar (...). Türk Marksisti taklitçi Moskova hayranlarıdır (...).” O. Marksizmi bir ahlak ve düşünme tarzı olarak görüyordu. Bizde burjuva olmadığı gibi işçi sınıfı da yok. Bu açıdan kopyacı Marksistliği gülünç buluyor, “Marksizmin sağına soluna bakarken memleketin insanına da bakmalıyız. Nasıl bir insandır Anadolu insanı, Türk insanı diye” (Bozdağ,1980:19-22).

Tahir’in bu eleştirileri belli bazı ön kabullere dayanıyor. Ona göre toplumsal koşullarının başkılığı edebiyata da yansımalıdır. Buradan yola çıkarak Anadolu-Türk insanının dramının Batıdaki bireyin dramının farklı olduğu sonucunu çıkarmıştır. Bunun da romana yansımaları gerekmektedir. Ona göre:

“Batı romanındaki insan, temel kanunları çeşitli yönlerden derinlemesine, enine boyuna incelenmiş bir toplumun bireyidir. Romancı, batıda, birçok tarihsel, sosyal, ekonomik meselelere değinmek zorunluluğunu duymaz. Buna ihtiyaç yoktur. Tersine böyle bir yola sapması, onu romandan uzaklaştırır. Orta halli okumuşların bile artık bildikleri fikirlere ve alanlara götürür (...). Bize gelince, bizde toplumumuzun ekonomik, tarihsel, sosyal meseleleri genişlemesine çözümlenmemiştir. Toplum yapısının temel kanunları belirlenmemiştir. Müesseseler arasındaki ilintiyi kolayına kavrayamayız. İnsanlar dolayısıyla başka drama düşmüşlerdir...” (İleri,1973).

Tahir’e göre bu tarihsel ve toplumsal belirsizlik ise iki yüz yıldan beri devam eden Batılılaşma çabasının etkisiyle ikiye bölünen yaşam sürecinin sonucudur. Bu yaşam bölünmüşlüğü, Osmanlıda yenileşme hareketleri ile devam ederken, Cumhuriyetle birlikte daha da derinlik kazanmıştır. Tahir’e göre bu süreç ile ilgili gerçekler yeterince bilinmiyor. Dolayısıyla, romancı kişisel olarak bir takım araştırmalar yapmak zorundadır.

“Bizim gibi tarihine, ekonomisindeki özel koşullarına ve sosyal hayatına pek az eğilinmiş, hatta tersine, gerçekleri altüst edilmiş, gözden saklanmak istenmiş toplumlarda bu iş de romancıya düşmektedir. Dolayısıyla roman tekniğimiz, daha uzun süre, batı ölçülerine aykırı düşüyor görünen ayrıntılar üzerine mutlaka basmak zorundadır.”(İleri,1973).

Notlarında roman üzerine açtığı düşüncelerinden de anlaşıldığı üzere, Tahir, Türk insanının tarihteki yerini önemsiyor. İşlemek istediği konuları ya da insanları, toplumumuzun tarihsel gelişimindeki özellikleri çerçevesinde ortaya koymaya çalışmıştır. Tahir’de Türk insanının kendine has toplumsal ve bireysel özellikleri ile dünya insanlığı içinde özel bir yeri olduğuna dair bir temel ön kabul vardır. Onun çabası da Türk insanının bu konumunu ortaya koymaya yönelik olmuştur. “ Türk gerçek insanının çeşitli tarihi olaylar içindeki, davranışlarındaki özelliklerle uğraşıyorum” (Sezer, Yazoğlu,1989:77).

Onun romanlarındaki diyaloglarındaki çok seslilik, üstü örtülü gerçekleri gündeme getirme tarzı kadar, herkesi gerçekleri bulmada söz sahibi ve sorumlu görmesinin bir yansımasıdır.

2.4. Edebiyat ve Kültürün Dönüştürülmesi

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da Batılılaşma hareketleri halktan kopuk bir siyasetle devam ettirildi. Toplumun üst yapısında devam ettirilen Batılılaşma siyaseti, toplumsal tabanda zaman zaman bazı tepkilerle karşılaştı. Batılılaşma-halk uyumsuzluğuna rağmen, halkın tepkisini ve tercihlerini görmezden gelen Türk aydını, Türk toplumunu ve bireyini temsil etmeyen bir toplum ve birey profilini anlatmakta geri durmadı. Aktunç’a göre Türk edebiyatı da yine Batı orijinli olan roman ve hikâyesinin tercüme ve taklitleriyle başladı (Aktunç, 1971). Cumhuriyet aydınının bu tavrı sadece roman ve hikâyeyle sınırlı değil; dil, tarih, din kültür ve siyaset konularında da kendini gösterdi. Tarihin çarpıtılması, dil ve alfabede yapılan değişiklikler, benimsetilmeye çalışılan başka bir kültür ve siyasi tavır, Türk aydınının edebiyat ürünleriyle halka ulaştırılmaya çalışıldı.

Türkiye Defteri dergisinde, aydının edebiyat eserlerinde anlatmaya çalıştığı kültür ve edebiyatın, Türk toplumu ve tarihiyle uyuşmadığını, dolayısıyla çarpıtıldığı, yalan yanlış anlatıldığı, gerçeklerin de görmezden gelindiğine yönelik eleştiriler ön plana çıkmaktadır (İki farklı değerlendirme örneği için bkz: Çelik, 1973b; Aktunç, 1974i2).

Türk toplumunun gerçeklerini görmezden gelen eserlere verilen ödüller de yine Batılılaşmayı savunan jüri üyelerinin insiyatifi ve beğenisi sahiplerini buluyor. Dergiye göre bu ödüller, halkımızı anlatmayan aydınların eserlerine daha çok dikkat çekip daha çok okurla buluşmasına ön ayak oluyor. Bu ödüller kimi zaman hak eden eserlere verilse de genellikle başarısız eserlere veriliyor (T.D. Editör, 1974a). Özellikle derginin son sayfalarındaki değerlendirme yazılarında yeni eserler ve bunlara gösterilen ilgi değerlendirmiştir. Bu değerlendirme yazıları bir nevi günün aydınını takip etme mahiyetindedirler.

Türkiye Defteri, Türk aydınının Batılılaşmacı fikri adına Türk Toplumunun bireyini, tarihini, kültürünü yanlış ve çarpıtarak anlattığı tüm anlatılarla, edebiyat üzerinden ‘hesaplaşma’ya gidiyor. Hesaplaşmanın temelinde de Batılılaşma vardır. Batılılaşma bir yerde de iki kültürün kavgasını başlatmış görünüyor. Batılılaşma Emperyalist kültürün bir uzantısı olarak görülüyor (Altuğ, 1974e,1974f; Aktunç, 1974g, 1974i).

Buna göre, Batılılaşmadan yana tavır koyan aydınların anlattığı kültür toplumumuzu anlatmamaktadır. Aktunç’a göre edebiyat ve edebiyatçı da Sosyalist kültürün egemenliği için bu kültür mücadelesinde yer almalıdır.

“Edebiyatçının görevi, evet kavgada yer almaktır, o <ruhların mühendisi>dir, ama <bir edebiyat>, <bir şiir>, <bir hikaye> (...bunun sivri örnekleri, <bir imaş kavgası>na kadar örneklenebilir edebiyatımızda). kavgasında değil öncelikle... Öncelikle <kültür kavgası>nda yer almak, saf tutmak, etkin olmaktır. Edebiyatçı bu kavgaya edebiyatıyla da katılacaktır, ama yalnız edebiyatıyla değil. O, yeni, bütünsel, sosyalist kültürün egemenlik kavgasında bir nefer olmalıdır” (Aktunç,1974i:116–117).

Gerek yukarıdaki alıntıdan, gerek derginin tüm sayılarına bakıldığında, Türk roman ve hikâyesinde anlatılan kültürün eleştirilme sebebi, anlatılan insan ve kültürünün Türk insanı olmaktan uzak, Batı kültür kalıplarıyla anlatılan, gerçeklerle bağlantısının olmaması olarak görülüyor. Ancak derginin kültür ve edebiyat ilişkisi konusundaki tavrı, eleştirilen Cumhuriyet aydınlarının tavrından bir farklılık göstermemektedir. Roman, hikâye ve şiirin sosyalist kültürün yerleşmesinde rol almasının olanakları ve bunun toplumsal temelleri üzerinde ise durulmamıştır.¹³ Yani sosyalist kültürünün Türk toplumundaki yeri yahut sosyalizmin kendini var edebileceği şartlar konusunda herhangi bir öneri açıkça belirtilmemiştir. Belirtilen, yalnız bir toplum tasarımının edebiyatta nasıl yansması gerektiğinden öteye geçmemektedir. Bu da eleştirilen Cumhuriyet aydınının tavrından farklı bir önerinin ortaya konulmadığını göstermektedir. Edebiyat ve edebiyatçının misyonuna örnek olarak gösterilen Kemal Tahir ve romanlarının örnekliğinin ise sosyalist kültüre ve sosyalist teoriye nasıl bir zemin sunduğu sorularına cevap teşkil edecek bir öneri ya da değerlendirme yapılmamıştır (T.D.Editör, 1974b; Çelik, 1971b). Sosyalizmin bir toplum projesi olarak kabul edilmesinin teorik argümanları da bu yüzden kısır bir tartışmadan ileri gidememiştir.

İşçi sınıfı ve genel olarak sınıflar hakkında derginin fikri tam olarak açık değilse de devrimci mücadelede sınıflar üzerinde yer yer teorik açıklamalar yapıyor (Aktunç,1974i; Aktunç, Altuğ, Nutku.1974h). Aydınlatılacak tarih ışığında gerçekler yeniden tanımlanması gerekirken, bir taraftan da sosyalist kültürün yerleşmesi için edebiyatçının görev almasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Aktunç'a göre, işçi sınıfının örgütlenmiş gücü etrafında toplanacak bir sınıflar ittifakı ancak kültür mücadelesinde başarılı olabilir Kemal Tahir'in düşünceleri genel olarak benimsenmesine rağmen, dergi yazarları Türk toplum yapısını tanımlama çabalarında 'sınıflı toplum' düşüncesini aşamamıştır. Oysa Kemal Tahir'in bu konudaki düşünceleri çok açıktır.¹⁴

¹³ Özellikle derginin 14. sayıdaki İlhan Berk şiirinde 'Bir Oturum Grevinde Şiirin Sorduğu Sorular' şiirin ve hemen karşı sayfada fötr şapkalı, oturan bir işçi grubuna ait fotoğrafın şiirin temasını tamamlamak için basılması, estetik-gerçeklik bağlamının kötü bir örneğini oluşturmuştur.

¹⁴ Kemal Tahir'in tarihe dönmesinin temel nedeni, Türk toplum yapısının Batı toplumlarına benzememesidir. Dolayısıyla Türk toplumunu sosyalizme göre değerlendirenlere de karşı çıkmıştır.

Kültür mücadelesi açıklamalarında da asıl üzerinde durulan sınıfların Türkiye’deki durumu değil, edebiyatın bu kültür mücadelesinde yer almaması sorunudur. Klasik deyimle, edebiyat toplum için olmalıdır. Sosyalist kültür mücadelesinde aktif rol oynamalıdır. Ancak yalnız bir araçsal rol oynamamalıdır elbette. Sanat olarak da edebiyat kendi sanatsal varlığı için mücadele etmelidir. Ne edebiyatın sanat için tamamen edebiyatı siyasetten soyutlaması gibi, ne de sol edebiyatçıların edebiyatı siyasetin ta kendisi olarak görmesi doğru değildir. Aktunç, sosyalist geleneğin hem yerli hem de yabancı öncülerinin sanatı toplumsal mücadelenin bir parçası olarak gördüklerini hatırlatırken, hepsinin üzerinde birleştiği nokta, toplumu alt ve üst yapısıyla değiştirmede sanat ve edebiyatın dolaylı etkisinin inkar edilmeyeceğinde birleştiğini belirtir (Aktunç, 1974g; Altuğ, 1975a). Aktunç’a göre deDoğal işleviyle edebiyat, bir kültür taşıyıcısıdır. Ya emperyalist kültürün taşıyıcısı ya da sosyalist kültürün taşıyıcısı olmak durumundadır. Türkiye’de edebiyat sosyalist kültürü inşa mücadelesi vermelidir.

“Görülüyor ki, güçlü edebiyat eserleri bile asıl anlamlarını kültür mücadelesi içindeki yerleriyle kazanacaklar. Artık edebiyatçı militanca çılgınlıklar atarak görev yaptığını sanmamalıdır. Edebiyatçı sloganlarının altı, hangi devrimci muhtevadan doğduğuna göre, hangi kültür mücadelesinden fişkırdığına göre değerlendirilecektir. Artık edebiyatçı, “ bir şiir”, “bir hikaye”... mücadelesi! vererek varlığını tanıtlamaya kalktığında, sadece gülünç olacaktır. Edebiyat eylemi, kültür mücadelesinin içinde ve bunun bağlayıcı önceliğinde kendini var edebilecektir. Artık edebiyat, öncelikle demokratik ve sosyalist bir kültür’ün mücadelesini vermelidir; ütöpik bir sosyalist sanat’ın mücadelesini değil” (Aktunç, 1974i:121).

Sosyalist söylemin önemli nosyonlarından biri ‘bilimsellik’ olmasına rağmen, sosyalizmin Türk toplumundaki yerini olumlama çabasında, tarihe ve topluma dayanan bilimsel çalışmalardan çok, romancılar gerçeği açıklama, tanıtma ya da inşa etmede

“Sosyalist Parti’ adıyla bir komünizan parti kurmayı tasarlıyorlar... Kursunlar, görsünler!... Kendi partilerine kendilerinden başka oy verecekler mi bakalım!... ‘İşçi sınıfı bizimle diyor!... işçi sınıfı ha, hem de <sınıfı...>! Burjuva sınıfımız var da, bir de karşısında işçi sınıfımız oluşmuş!.. Aferin!... Bu ayıp onlara yeter ya, onlar farkında değil.” İsmet Bozdağ, Kemal Tahir’in Sohbetleri, Bilgi Yayınevi, 1980,s. 23

daha fazla söz sahibi olmuştur. Bu da ‘bilimsellik’- ‘ideolojik’ kavramları üzerinden tartışmayı gündeme getirmektir.

BÖLÜM 3: BATILILAŞMA OLGUSUNUN TEMELLENDİRİLMESİ

3.1. Osmanlı ve Batılılaşma Ya da Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi

Derginin üzerinde durduğu en temel konulardan biri Batılılaşmadır. Belki diğer birçok sorunu da bu sorunla birlikte değerlendirmek gerekecektir. Ancak üzerinde durulan konulardaki özel değerlerini açıklayabilmek için konuların daha özel başlıklar halinde ele alınması bir zorunluluktur.

Dergide üzerinde durulan başat sorunlardan biridir Batılılaşma. Batılılaşma, Türk toplumunun tarihi misyonu için seçtiği yanlış bir yoldur. Bir dünya siyasetinin yanı sıra, bir kültür tercihidir de. Bu tercihin yapılmasında Türk toplumunun Batı'ya yönelmesinin tarihi kaynaklarını ve dayanaklarını ortaya koymak ve bu dayanakların yanlışlarını çözümlenmesi hedeflenmiştir (T.D. Editör, 1974d). Kemal Tahir'in Osmanlı üzerine yaptığı değerlendirmelerin temelinde de Osmanlının misyonunu tanımlamak yatmaktadır (Bağdatlı,1975a1). O misyon, Osmanlının tarihsel Doğu-Batı karşıtlığında Doğu'nun dünya siyasetinde siyasi temsilcisi ve öncüsü olduğudur.¹⁵ Osmanlının bu misyonundan kaçması Tanzimatla başlar. Batılılaşma da Osmanlının yüklediği bu sorumluluktan kaçmasıyla başlar ve sonuçta tarihsel misyonunu ve önemini yitirir (Çelik,1974b). Bu kötü çözüme (çözumsuzlüğe). Cumhuriyet de sahip çıkar. Bu çözümü yöneticiler ile aydınlar birlikte savunur. Dergi yazarlarının da yaptığı da bu temel çizginin genişletilip tarihteki ayrıntılarının ortaya konulması olmuştur. Ancak çalışmamızın başında da belirtildiği gibi ana konularda olduğu gibi daha özel başlıklar halinde ele alınan konularda da çoğu kez konunun kısa tarihi incelendikten sonra giriş mahiyetindeki değerlendirmelerin ötesine geçilememiştir (Altuğ, 1974f).

Türkiye Defteri dergisi yazarları, Batılılaşmayı bir siyasi proje olarak eleştirirken, bu projenin siyasal etkileri yanında kültürel ve ekonomik etkilerine de dikkat çekmişlerdir. Bu açıdan Batılılaşma, bir ilerleme projesi değil, Türkiye'nin emperyalizmin tahakkümü altına girmesi olarak okunmaktadır. Emperyalizmin Türkiye'nin ekonomik, sosyal

¹⁵ 'Doğu-Batı Çatışması' ve Osmanlının tarihsel rolü için kısa bir değerlendirme, bakz. Baykan Sezer'le konuşma",Dergah dergisi.Cilt 2. sayı 25. mart 1992

ilerlemeyi önleyen sömürgeci bir etkisi vardır. Batılılaşma ideali, emperyalizmin ideolojik yayılmasının bir parçasıdır. Dolayısıyla devrimci bir mücadele için, öncelikle resmi ideoloji haline getirilen Batılılaşmacı görüş tarzı, emperyalizmin teorik ve somut hedefleri ile mücadele edilemez sonucunu öngörmektedir. Yapılması gereken;

“Türkiye toplumunun maddi-pratik dönüşüme uğratılması, yeni bir üretim tarzının gerçekleştirilmesi yolunda, bugün devrimci çözüm bekleyen öncül problemin, emperyalizm denilen son aşamadaki kapitalizmin sömürü ağının ülkedeki ekonomik bağlantılarının ve genel tahakkümünün halledilmesi olduğu ortadadır... Zaten bu ilk temel hedefe varılabilmesi, emperyalizmin Türkiye’deki zamansal işleyişinin bilgisel kavranmasına olduğu kadar (teorik gereklilik). ; aynı zamanda ülkenin iki yüz yılı aşkın sürelik sosyo-ekonomik oluşumunda emperyalizmin oynadığı rollerin açığa çıkartılmasına da (tarihi gereklilik). bağlıdır” (Altuğ, 1974e:5).

Osmanlının daha sonra da Cumhuriyetin Batılılaşmasıyla emperyalizmin Türk toplumunda yayılmasının kabul edildiği kabul edilmektedir. Emperyalizmin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel işleyişi hem teorik hem de tarihsel olarak incelenmiştir. Bu incelemede dikkati çeken, Marksist teorik temellere göre emperyalizmin teorik çözümlemesinin genişçe yapılmasına rağmen Osmanlı (ya da Cumhuriyet dönemi için).¹⁶ emperyalizmin pratik işleyişi üzerine somut veriler gösterilmemesidir. Ancak emperyalizmin etkisi altına giren (sömürülen). ülkelerde hangi olumsuz gelişmelerin yaşadığına vurgu yapılmıştır. Buna göre;

“Sömürülen ülkeleri kültürel yozlaşmaya iteleyerek, içsel dinamikleri köreltmek ve ülkeyi ideolojik baskı altında tutmak; hem emperyalist kontrol amacıyla hem de sosyalist bloka karşı koruyucu dış kaleler oluşturmak için, bağımlı ülkelerle askeri antlaşmalar gerçekleştirmek ve buna bağlı olarak bu ülkelerde askeri üsler kurmak; bağımlı ülkelerdeki insan potansiyeline yönelerek, eğitim olgusuna el atmak, eğitimi, özellikle de askeri alanda eğitimi, emperyalist çıkarlar doğrultusunda ele alıp gerçekleştirmek; ulusal kurtuluş hareketlerinin sosyalist niteliğe dönüşmesini önlemek ve hareketi gerçekleştiren ülkenin ekonomik yapısının kesinlikle kapitalist

¹⁶ Parvus’un 19. sayıda yayımlanan araştırması hariç.

üretim tarzı çerçevesinde oluşturulmasını ya da öyle kalmasını sağlamak”(Altuğ, 1974e:21).

Altuğ gibi Aktunç’un da Osmanlının tarihsel çözülmesini Batı Emperyalizmi ile birlikte dikkat çekmektedir. Öne çıkan kanı, Osmanlının ve daha sonra Cumhuriyetin yaşadığı değişikliklerde dış etkilerin belirleyici olmasıdır. Bu etkinin daha çok ekonomik ilişkiler üzerinden okunması Marksist toplum çözümlemesinin baz alınmasından kaynaklanmaktadır. Farklı bir örnek olarak Parvus’un¹⁷ Osmanlının mali esaretini irdelediği teknik incelemesi dışında Osmanlının iç dinamiklerinde kaynaklanan değişimler fazla gündeme getirilmemiştir. Parvus’un incelemesi de devletlerin ekonomik ve askeri rekabetin Osmanlıya yansımalarından başlamıştır. Batılılaşma, bir tür ekonomik geri kalmışlık ve kuşatılmışlık olarak uluslararası siyasi ve mali rekabetin zorunlu tahakkümü olarak da okunabilir. Batılılaşma ile birlikte bir kültür değişiminden bahsedilirken de aslında bir iktisadi anlayıştan bahsedilmektedir: Emperyalizmin ekonomik egemenliği. Türk aydını ve bürokrasisinin yanı sıra, Teorik çözümlemesi Marksist terminolojiye dayanan kültür kavramı da emperyalizm ve Batılılaşma kavramları etrafında somut hale getirilmektedir.

Emperyalizm ve Batı kültürünün tarihi süreç içinde Türk toplumunda yerleşmesinin etkilerini anlama çabasında da Kemal Tahir’in düşünceleri önemsenmiştir. Tabi Tahir’in düşüncelerinin önemi aynı zamanda Türkiye Defteri dergisinin bu konudaki yazılarının çerçevesini de açıklar nitelikte:

“Emperyalizmin içsel ideolijik silahı Batılılaşma olgusuna ve bu ideolojik yapının taşıyıcısı aydın kesime karşı ilk defa, kendi toplumunun ve inanın gerçek’lerinden güç alan bir kültürel-ideolojik taarruzu geniş bir perspektivle (yazıldığı gibi). ve problem değeri yüksek sorularla başlatan kişi ...” olarak “Kemal Tahir, geniş perspektivle, Türk aydınının emperyalizmin çıkarları doğrultusunda biçimlendiren ve Cumhuriyet döneminde resmi ideoloji halini halini alarak sosyal praksis üzerinde baskı kurmaya yönelik Batılılaşmacı ideolojiyi, Türkiye gerçekliğinden kaynaklanan bilgisel bir sentezle aşarak sosyalist bilincin

¹⁷ Parvus’un söz konusu araştırması Osmanlı maliyesi hakkında olmasına rağmen, araştırmanın isminin “Türkiye’nin Mali Esareti” olması da ilginçtir. Parvus 1915’ Türkiye’den ayrılmasına rağmen, bu isimle “Osmanlı” yerine Türk’ü kullanmıştır.

öncelikle hesaplaşması gereken alanı göstermiş ve bu alana ilk darbeleri vuran bir kültür savaşıdır” (Altuğ, 1975b: 2-3).

Gerek Hulki Aktunç gerekse Taylan Altuğ’un derginin kültür kavramı üzerindeki değerlendirmeleri, Marksist çözümleme düzleminde ele alındığı söylenebilir. Buna göre kültür, toplumun ekonomik sisteminin ve maddi hayat şartlarının bir yansıması olarak, insanın alt ve üst yapısal etkinliklerini de yansıtır. Toplumun değişme dinamiğine bağlı olarak kültür de değişebilen bir özellik gösterir (Aktunç, 1974i). Sınıflara bölünmüş toplumlarda, kültür de sınıfsal özellikler taşır. Ekonomik ve politik üstünlüğü elinde bulunduran sınıf kültürel olarak da baskındır. Baskın olan sınıfın kendi çıkarlarını korumak ve kökleştirmesinde kültür önemli rol oynar (Altuğ, 1974d). Bu açıdan kültür doğasında sınıfsaldır, ideolojiktir, politiktir.

Batılılaşma düşüncesinin sonucu olarak bürokrasi ve akademik kurumların da Türkiye’de anti-Marksist, emperyalist kültür politikası çerçevesinde emperyalist kültürün taşıyıcısı ve yayıcısı olduğu belirtilmektedir. Özellikle Türkiye’de felsefe eğitimi Marksist bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

“Türkiye’de felsefe probleminin somut tarihsel içeriğine girmekten çok, <meta felsefe>nin sınırları içinde hapsolmuş mantıksal-dilsel çözümleme deneyleriyle oyalanan-ki çoğu yerde düşünceden koparılarak kendi başına amaç haline getirilen bu dil-mantık çabasının formalist bir <boşanlamlılık> içine yuvarlandığını belirtmeliyiz...” (Altuğ,1974g1:138).

Birçok konuda olduğu gibi akademik araştırmaların ve özelde felsefe konusunda yerleşik bakış açısı metodolojik açıdan eleştiriliyor. Batı kültürünün bir ürünü olarak Türkiye de felsefenin de iki temel özelliği üzerinde duruluyor: Brincisi, idealizmi; İkincisi, Batıcı, kapitalist kozmopolit bir kültür anlayışını barındırıyor olmasıdır. Bu iki temel özellik aynı zamanda edebiyat ürünlerinin de toplumsal gerçeği diyalektik

metodla ve Marksist diyalektiğin toplumsal yapı çözümleme anlayışı ile ele alıp almadığına bakılarak değerlendirilmiştir.¹⁸

3.2. Batılılaşma ve Türk Aydını

Türk tarihinde Batılılaşma hareketleriyle birlikte Osmanlı uleması ve eğitim sisteminin yerini Batıcı aydına ve Batıdan referansla kurulan yeni eğitim kurumları aldı. Osmanlı aydını da bu kurumlarda okutulan pozitif bilim ideolojisinden etkilendi. Osmanlının batı karşısında gerilemeye devam etmesi, Osmanlı aydınının daha yakından Batı ile ilgilenmesine neden oldu. Avrupa’da eğitim gören Osmanlı aydınlarını en fazla meşgul eden konu, Batı ülkeleri ile Türk toplumu arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel farklar olmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar ‘nasıl Batılılaşabiliriz?’ sorusu, devlet erkânını meşgul ettiği kadar, aydınları da halk ile devletin Batılılaşma düşüncesinde nasıl bir araya gelebileceği konusunda düşündürmüştür.

Osmanlıda elit gruplardan biri olarak nitelendirilen ulema, Osmanlıdaki yeniliklere en fazla direnen ve kendi nüfuzunun korunması için padişahın otokrasisini desteklemiştir. Mardin’e göre Osmanlı aydınının yenilikleri nasıl dönüşüp desteklediği sorusu henüz açıklık kazanmış değildir. II. Mahmut ve Abdülmecit’in yenilik fikirlerinin ilmiye sınıfı arasında yaygınlaşması yönünde çabalarının olduğu söylene de ulemanın dönüşümünü açıklar yeterlikte örnekleri verilmemiştir. Hal böyleyken Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi aydınının Batılılaşma hareketlerini desteklemesi ve bu doğrultuda siyasal iktidar ile halkı uzlaştırmaya çalışan bir söylem geliştirmesinin nedenleri önem kazanmaktadır. Mardin’e göre aydınların bu değişimi elitlerin karakteristik davranış şekillerinden biri olan “kendi kendini toparlama” gayretinin bir örneğidir (Mardin.2004a:264-266). Ancak bu teorik açıklama, Osmanlı aydınının dönüşümünü açıklamada yeterli görünmemektedir.

Halkın Osmanlının yeni küresel dengelerden nasıl etkilendiğini bilmemesinin yanı sıra, yöneticilerin de Batının ekonomik ve teknolojik olarak güçlenmesinin nedenleri

¹⁸ Türk Edebiyatında gerçekçilik anlayışının temsilcilerinden kabul edilen Orhan Kemal’in eserlerinin değerlendirilişi, gerçeği vermesinden çok, gerçeği nasıl anlattığı üzerinde durulmaktadır. Bu da felsefe gibi edebiyatta da bir metod-bakış açısı ilişkisinin önemsendiği anlaşılmaktadır.

hakkında fazlaca etkin önlemler alamadı. Alınan ilk önlemlerin daha çok askeri kurumlara yönelik olması da bunu açıklar niteliktedir.

Osmanlının dağılmasından sonra yapılan köklü kurumsal değişiklikler, beraberinde kültür-uygarlık tartışmalarını da getirdi. Ziya Gökalp'in tanımlamalarının öne geçtiği bu tartışmalarda, yeni 'Çağdaş Uygarlık' olarak Batı uygarlığı benimsenmiştir. Halkı temsil eden kültür ile yöneticilerin istediği Batı kültürü zaman zaman çatıştı. Batı uygarlığını benimseme yolunda Mustafa Kemal'in ilkelerini belirlediği uygarlaştırma çabasını destekleyen aydınlar, Türk toplumunu ve kültürünü anlamaktan çok nasıl bir Batılı toplum tahayyül ettiklerini yazdılar. Bu taklitçiliğin bir sonucu olarak aydınların Batıyı anlama çabasındaki Atatürkçülüğü de Batılılaşmanın bir parçası görmeleri ise, taklidi daha da kökleştiriyordu. Bunun sonucu olarak da toplumsal dönüşümün ekonomik ve kültürel temellerinin göz ardı edilip, yaşayan kültür ve bu kültürün tarihten gelen birikimini yadsıma yolüne gidilmiştir.

“Atatürkçülüğün bir Batılılaşma davası olduğu sanısının aydınlar arasında kökleşmiş olması, bugünün aydınının da Tanzimat, Meşrutiyet dönemi aydınları gibi, toplumsal içten ve bağdan yoksun kişiler olduğunu gösterir. Uygarlık tarihi görünümün çürütülmesi de aydının toplumcu görüş ve toplumla bağ yoksunluğundan ileri gelmiştir. Batı üzerine edebiyat ve kültür kanallarından, kitap ve dergilerden, Batı seyahatlerinden gelen mihaniki, safdil Batılılaşma görüşünün diğer bir yanı aydının ilerici adına akıl ve din aydınlanmacılığına mutlak inanışıdır. Toplumsal yapı devrimciliğinin gerektirdiği ekonomik kalkınma yolu yerine akıl ve din aydınlanması, Batılılaşmanın gerçek koşulu olduğu görüşü ilerici aydınlar arasında yaygındır” (Berkes, 1975:280).

Aktunç'a göre Batılılaşma, en başından beri bir kültür ikileşmesini doğurmuştur. Batı emperyalizmi karşısında Osmanlının Tanzimat Fermanını zorunlu kılması gibi, Cumhuriyet döneminde de toplumumuzun üstyapı kurumları ile çatışması, bazı zoraki üstyapısal devrimlere yol açmıştır. Bu devrimlerin toplumun üretim ilişkilerinden kopuk olması, iktidar ile halk arasında bir zıtlığa varmıştır. Tüm bu zoraki değişimlerin dinamikleri dış kaynaklıdır, yani Batı Emperyalizmidir. Bu karşıtlığın oluşumunda Türk aydını “uygarlık taşıyıcısı” olarak görür kendini (Aktunç,1971). Türk aydınının

edebiyattaki kavgası da üstyapının yeni sisteminin reddi ya da savunması üzerine yoğunlaştığı için temel yanlışların tartışılması görmezden gelinmiştir. Bu durumda temel yanlışlık Batılılaşma projesidir. Ancak Türk aydınının tartışması, kabul edilen siyasi rejimin içinde olmaktadır. Böylelikle temel yanlışlık tartışma dışı kalmıştır.

Aydınların kendilerini yeni toplumun öncüleri addetmeleri, Batı kültürünü daha yakından tanımlarından kaynaklanmaktadır. Batı kültürünün o dönemde evrensel kültür olarak kabul gördüğü tartışılabilir, ancak, Batı kültürünün küresel bir etkiye sahip olduğu da bir gerçektir.

Her kültürün evrensel ve yerel temsilcilerinin olduğunu söyleyen Mardin, Osmanlı İmparatorluğunda da seçkinlerin kültürü daha evrenseldi. ‘Evrensel iyi’ kültür olarak kabul edilen Batı kültürünü benimseyen aydınlar ve Devlet yöneticileri ile halk kültürü arasında Tanzimatla başlayan bir kültür çatışma vardır. İlk Osmanlı romanların da bu iki kültürü değerlendiren ‘tezli’ romanlardır. Bu romanların büyük çoğunluğu, toplumsal ve siyasal değişimin yarattığı sorunları incelemiştir (Mardin,1991).

Aktunç’a göre kültür ikileşmesi, Tanzimat Fermanı’nın ilanıyla başlar. Nasıl ki Batılılaşma yanlış bir seçimdir. Bu seçimin kaçınılmaz savunucusu da toplum gerçeklerine sırt çeviren aydının doğuşunu kaçınılmaz kılmıştır. Bu aydın tipi kendini ‘uygarlık taşıyıcısı’ olarak görevli addederken hikâyesini de bu doğrultuda yazar. Türk hikâyesinin tarihini de Batı taklidi eserler ile başlatan Batıcı aydın, 19. yüzyıldan önceki Türk anlatı geleneklerini yok saymıştır. Siyasetnameler, seyahatnameler, halk hikayeleri (Dede Korkut Hikâyeleri gibi). ve divan edebiyatının manzum anlatı geleneği ise Batı hikâyesinin örnekleriyle karşılaştırılarak değerlendiriliyor. İlk hikâyecilerimizin eserlerinde divan edebiyatı, halk hikâyesi ve seyirlik (Orta oyunu gibi). sanatlarının etkisi görülse de bütün bir geleneğimiz, Batı hikâyeciliği taklit edilerek ucube bir Türk hikâyeciliği doğmuştur (Aktunç, 1971:9; Altuğ, 1974a).

Aydınlarımız hikâyede olduğu gibi romanda da tarihsel birikimimizi değerlendiremediler ya da görmezden geldiler. Türk hikâyesi ve romanı denilince de Batı örneklerinden hareketle, yarı telif yarı tercüme eserlerle başlatılıyor. Böylelikle

Türk anlatı geleneklerine yer verilmiyor her anlatı geleneğinin toplumsal hayatta bir yeri olduğundan hareketle, Türk hikâyesini yazan aydınların toplumdan kopukluğunun köklerine eğilme gerekliliği üzerinde duruluyor.

Birçok başlık altında eleştirilen yerleşik kanılar gibi, dergide, hikâyemizin kaynaklarının neler olduğu ve Türk hikâyesinin Türk anlatı geleneğinden nasıl yararlanabileceği konusunda somut öneriler getirilmemiş, eleştiriyle kalınmıştır. Görülen o ki hikâyemizin kaynakları ve konusu da üstlendiği role göre değerlendiriliyor. Türk hikâyesinin Üslup ve dil açısından değil de yazarın amacına göre değerlendirilmesi, edebiyatın toplumsal görevinin olduğuna dair ön kabuller etkili olmuştur. Bu anlamda bir örnek olarak Kemal Tahir'in ülkemizin somut sorunlarına uyarlanmış Marksçı yorumlarla eğilmesi ilerleme olarak görülüyor. "Ulaşılan sağlık ya da derinliğin, son çözümlemede yazarın dünya görüşüne ilişkin verilere bağlı olduğu söylenebilir." (Aktunç,1971:9).

BÖLÜM 4: TÜRKİYE DEFTERİ DERGİSİNDE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM SORUNU

4.1. Türk Toplumunun Gerçekleri ya da Tarihe Dönmenin Gerekliği

Türkiye Defteri dergisinin tüm çabası, bir anlamda Türkiye'nin toplumsal yapısını yeniden tanımlamak ve bu tanımlamadan yola çıkarak toplumsal gelişim için Türkiye'ye has bir ilerleme teorisi geliştirmektir. Tabii bu teori de sosyalist düzenin gerekliliğini açıklamaya yöneliktir. Bu çaba doğrultusunda öncelikle yerleşik tarih ve edebiyat eserlerindeki bilgilerin toptan bir eleştirisini göze almıştır.

Yerli teori tartışmaların başlangıcı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan özgürlük hareketleriyle yakından ilgilidir. Özgürlüğünü kazanan ülkelerde, emperyalizme alternatif siyaset olarak sosyalizmin söylemleri kabul görmüştür. Ancak sosyalizmin yerli yorumunun nasıl olacağı konusu tartışmalı olmuştur. Batılı toplumların tarihsel gelişimleri üzerine kurulan sosyalist teorinin Batı dışı toplumlar için de dönüştürücü olup olmayacağı önemli bir soru olmuştur. Marks ve Engels'in toplumların tarihsel dönüşümü teorisinin aksine bir tarım ülkesi olan Rusya'nın sosyalizme geçişi de "toplumsal gerçeklik"- "Marksist teori" arasındaki çelişkiye bir örnek olarak tartışmalarda yer almıştır. Bu tartışmalarda kullanılan temel kavramlarından biri de 'toplumsal gerçeklik' kavramıdır. 'Gerçeklik' kavramından kasıt, toplumsal yapı ve üretim ilişkilerinin kastedildiği açıktır.

"Günümüzün bir bütün teşkil eden ekonomik, toplumsal ve siyasal gerçekliği geçmişin belirlenimlerini içinde taşır. Aynı şekilde geleceğin bu gerçekliklere ilişkin tohumları da bugünün bağrında yatar. Genel anlamda gerçeklik, kesintisiz ve bütünsel bir oluşun belirli alanlardaki ve belirli aşamalardaki veçhelerini ifade eder. Maddi oluşun zaman ve mekan içerisindeki tarzları (modaliteleri). bize gerçekliği verir. Bu bakımdan gerçekliği kavramak, aynı zamanda onun tarihini de kavramayı gerektirir, onu da içine alır" (Altuğ, 1974b:2-3).

Aslında gerçekçilik kavramı tek başına bir yerli teoriyi çağrıştırmaktadır. Bu da Marksist teorinin ülke gerçeklerine nasıl uygulanacağı sorusunun cevabını aramaya götürmüştür. Bu doğrultuda çözülmeye çalışılan iki temel sorun vardır:

Birincisi; Batılı anlamda bir geçiş sürecinden geçmeyen Türk toplumunun ilerlemesi nasıl açıklanacaktır?

İkincisi; Batılı anlamda bir sınıf yapısına sahip olmayan Türk toplumunun toplumsal yapısı nasıl açıklanabilir?

Yerli teoriyi inşa etmede gözetilen tarihsel materyalizm ve toplumun sınıfsal yapısıdır. Tarihsel materyalizmden hareketle toplumun geçiş dönemlerini belirlenmek için tarihe yoğun bir ilginin olması doğaldır. Ne var ki Türk tarihinde Batılı anlamda dönüşümlerin yaşanmamış olması, Marks'ın tarihsel materyalizminden farklı arayışları gündeme getirmiştir.

Türkiye Defteri dergisinde toplumun sınıfsal yapısının değil, ama siyaset değişikliğinin dönüştürücü sebeplerini anlamak için Türk tarihinin dönüm noktalarını anlamaya koyulmuştur. Bu dönüm noktalarını anlamak, günü anlamada önemli ipuçlarını verebilir (Aktunç,1974c,1974g). Bu da dergi yazarlarının teoriden değil toplumdan yola çıkarak bir değişimi öngörme çabasında belki de en dikkate değer noktalardan biridir (söz konusu dönemler için bir örnek olarak baknz. İnalçık,1975; Helphand, 1975; Altuğ,1974e,1974f). Ancak kimi zaman bu yaklaşımın muğlâklaştığı ve klasik Marksist metinlerin vazgeçilmez açıklamalarının aşamadığı görülmektedir (Aktunç,Altuğ, 1974h).

Yukarıda söz konusu ettiğimiz dönüm noktalarının başlıcaları Tanzimat Fermanı, Tanzimat Fermanı'yla başlayan Batılılaşma, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ve Cumhuriyetin kurulmasıdır. Bu dönüm noktalarının tespiti yalnız Osmanlının son dönemi ile Cumhuriyetin kuruluşundan ibaret değildir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 12 Mart Askeri Darbesi'ne kadar bir dizi önemli dönüm noktasının

tarihsel boyutları içinde anlaşılması yönünde çaba var.* Bu çabanın pratik amaçlar doğrultusunda olduğu açıktır. Bir başına tarihi gerçeğin öneminin ötesinde bir tarihe yönelmedir bu. Tarih, güncel bir olgudur. Bugünü anlamak için yarını öğrenmek gerekmektedir. Gerçeklik toplumun sürekli devinimiye, tarih de bu sürekli devinimin tarihidir (Hilav, 1974b).

“Ancak ele alınmaya çalışacağı konu yönünden, yani bir üretim tarzının dolayısıyla bütün bir toplum yapısının dönüştürülmesinde gerekli teorik zeminin hazırlanması yönünde ortaya çıkan problemlerle olan ilintisi bakımından tarihe yönelecek, tarihi oluşu ve onun <determination> (belirlenim). prensiplerini bu açıdan irdeleyecek ve tarihi elbette ki bir toplum tarihi olarak gözönünde bulunduracaktır. Tarihe yönelmede, onun kendisi için ve kendi adına kavranması değil, bugün adına bazı temel çıkarımlar yapmak ve zamanın gerçekliğini kavrayıp, doğru tahlil etmede gerekli bilgisel donatımı elde etmek yönünde bir kavrama bir tarih yaklaşımı söz konusudur burada. Marksist diyalektik temelinden ve onun bilimsel kategorilerinden hareketle, devrimci teorinin somut (milli). temellerle ulaştırılması ve soyut bilimselden hareketle somut bilimselin kurulması yönünde gerekli unsur olarak tarihin önemi üzerinde durulurken; tarihe yönelmede, Batı toplumlarına benzemeyen bir toplum yapısına sahip Türk toplum tarihine yönelmede ortaya çıkan metodik bir soru çerçevesinde tarihi metaryalizm ve onun getirdiği toplumsal evrim şeması da özellikle ele alınacak ve bir takım özgül sorulara bu genel odaktan karşılıklar aranmaya çalışılacaktır” (Altuğ, 1974b).

Tarihe verilen önem, bir toplumu anlamamanın olmazsa olmaz en önemli koşulu olarak, neredeyse her sayıda tartışma konusu olmuştur. Osmanlıda Batılılaşma hareketleriyle başlayan kültürümüzün Emperyalist etkinin altına girmesi süreci de ancak tarihi gerçeklere dönerek anlaşılabilir (Aktunç, 1974f; 1974g; Altuğ, 1974e; 1974f).

4.2. Türk Toplumunun Dinamiklerini Anlama Çabasında Yerli Teori Arayışı

Türkiye’de sosyalist çevrelerin karşılaştığı her sorundan sonra sosyalizm taklitçiliği ile yerel sosyalizm konuları tartışma gündemine gelmiştir. Sanayisi gelişme aşamasında

* Kemal Tahir’in romanlarının her birinin konularını söz konusu kritik dönemlerden birini konu alması da bu yöndeki çabanın bir ürünüdür.

olan Türkiye’de Batılı anlamda işçi sınıfının olmaması, Türkiye’nin toplumsal yapısı üzerine tartışmaları gündeme getirmiştir.¹⁹ Özellikle altmışlı yıllardan başlayıp seksenli yıllara kadar hararetle devam eden tartışmalar, sosyalist teori ile ülke gerçeklerinin ne kadar uyumlu olduğu ya da uydurulabileceği noktasına odaklanmıştır. Söz konusu tartışma, dünyadaki kapitalist ve sosyalist siyasetin güncel olaylarına bağlı olarak da değişmekteydi.²⁰ Teori-toplumsal gerçek uyum(suzluğ). u tartışmalarında zemin tarih olmuştur. Tarihte aranan şey ise sınıfsal yapılanmalar ve devletin konumudur.

İlk çıkmaz, sınıfsal yapıya odaklanmak olmuştur. Bu amaçla Osmanlıda feodal yapının/yapılaşmalarının olup olmadığı önemli bir tartışma sorusu olmuştur. Ancak Marks’ın Doğu (Türkiye). sorunu ile ilgili nitelermeleri (ATÜT). , Doğu toplumlarının devlet düzeyinde tartışılmasını ve toplum çözümlemelerinde sadece halktaki sınıf durumlarını değil, devletin de bütünsel yapı içindeki rolüne dikkat çekilmiştir. Hatta devletin toplumdaki başat belirleyici güç olduğu üzerinde odaklanmıştır. Bu konudaki tartışmaların1960’lardaki önemli aktörü olan yön dergisi/hareketinin de sosyalist devrimi devlet içinde (ordu ve elit aydınlar yardımıyla). yapmayı düşünmesi de bunu bir yönüyle açıklamaktadır (Kayalı,2002:152-154).

Türkiye’nin tarihi gerçekleri ve toplumsal yapısı ile sosyalist teoriyi uzlaştırma çabası 12 Mart 1971 askeri darbesinden sonra hızlanmıştır. Bu amaçla bu dönemde Doğu toplumlarını açıklamada Asya Tipi Üretim Tarzı önemli bir açılım olarak görülmekle birlikte somut bir sonuca varılamamıştır (Bağdatlı,1975a2). ATÜT kavramını gündeme taşıyanların arasında Kemal Tahir’in de yakın arkadaşı olan Selahattin Hilav’ın belirttiği gibi bu kavramın da mutlak surette Türk toplumunu açıklamada yeterli olacağı kanısı yerleşmiş değildir. Marks’ın Doğu toplumları için yaptığı bir tanımlama olarak önemsenmesine rağmen bir varsayım olarak yararlanılmaya çalışılmıştır. “Benim için önemli olan, Türkiye’nin tarihsel ve güncel gerçeklerini kavrayabilmemi, anlayabilmemi sağlayacak bir genel varsayım, bir temel kavramlar bütünü bulmaktır.

¹⁹ “Bir memlekette kapitalizmin gerçekten gelişip gelişmediği, onu yıkacak ideolojinin gelişip gelişmediğine bakarak meydana çıkarılır.” Diyen Kemal Tahir, Kapitalizmin görünür etkilerine rağmen görelide olsa işçi sınıfının varlığının yetmeyeceği, bu sınıfın ‘rehber olup olmadığı, rehber ideolojiyi yaratıp yaratmadığına’ bakıp işçi sınıfının öncü (rehber). olup olmayacağına bakmak gerektiğini belirtir (Tahir, 1992:49).

²⁰ Çin-Sovyet komünizmi arasındaki kıyaslamalar ve Sovyetler Birliğinin Balkan ülkeleri ile ilişkileri sıkça tartışılmıştır.

Tabi Marksizm içinde ve Marksizm'in yönteminden yararlanarak..." (Bağdatlı, 1975a2:530).

Türkiye'de teorik arayışların belli sorunlara cevap bulmaya yönelik olduğu görülüyor. Çok net olmasa da tüm sorunların Türkiye'nin tarihsel gelişimini ve hâlihazırdaki konumunu açıklamaya yönelik olduğu görülmektedir. 1960-1980'li yıllarda Türk aydınları arasında yaygın kabul gören sosyalist düşüncenin etkisiyle Türk toplumunda sol siyasete yön verecek kuram arayışında ATÜT kuramı bir durak olarak anılmalıdır. ATÜT, Kemal Tahir'in düşünceleri içinde de önemli bir yere sahiptir (Kayalı, 2007). Bir yönüyle de Türkiye'de onun ismiyle anılır olmuştur Gerek Kemal Tahir gerek Selahattin Hilav, ATÜT'ün kesin benimsenmiş bir açıklama modelinden çok bir arayışta ulaşılan alternatif açıklama olabileceği varsayımıyla yaklaşmışlar. ATÜT'ün hem ilk kez Batı'da tanımlanmış olması, hem de Doğu toplumlarına özgü sayılması dikkat çekmiştir (Sezer,1989; Hilav,1970, 1975a).

Yerli teori inşa etmeye yönelik bir çaba olan ATÜT durağı, dogmatik kalıpların engelini aşamadı. ATÜT'ün yetersiz olduğu kanısı yerleşse de ATÜT modeli yerli teori arayışında bir kademe olabilirdi. Türkiye sosyalistlerinin Avrupa sosyalistlerinin teorik çalışmalarına önem vermediği ya da bu çalışmaların etkili olmadığı söylene de bu dönemde Fransız araştırmacılarının konu ile ilgili makaleleri tercüme edilip "Asya Tipi Üretim Tarzı" ismiyle yayınlanmıştır. Ne var ki tüm tercüme faaliyetlerinde görülen zaaf burada da kendini göstermiştir. Söz konusu kitabı yayınlayan Ant Yayınlarının kitabı sunuş yazısında 'Eski Anadolu toplum yapısının hangi üretim biçimi kalıntılarını bünyesinde taşıdığı' sorusuna teorik düzeyde cevap bulma beklentisi oldukça yüksektir.

"Bu değerli araştırmaları sunarken şu hususu da özellikle vurgulamak isteriz: Türkiye'de Asya Tipi Üretim Tarzı üzerine çalışma yapan araştırmacıların, bu kavramı politik mücadele dışında teorik seviyede bir tartışma olarak sürdürmekle yetinmekten kaçınmaları, işçi sınıfının iktidar mücadelesinin günlük sorunlarına açıklık getirmeleri, somut hedefler göstermesi, teori-pratik birliğini sağlamaları, geliştirdikleri tezin pratik için geçerli olup olmadığını ortaya koyacaktır. Bu yapılmadığı sürece, bu çalışmalar, pratikten kopuk, teorik bir tartışma olmaktan öteye gitmeyecektir" (Hilav,1970).

Tercüme eserlerin bu denli iyimserlikle karşılanmasının bilimin evrenselciliğine ve ideoloji olarak da Marksizme olan güçlü güvenden kaynaklanmıyor mu?

ATÜT bu dönemde neden Türkiye’de tartışma konusu oldu? Marks’ın ilgili metninin (Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri, ya da orijinal ismi ile Formen). Türkiye’de geç yayınlanması (1967). kadar, Batı-dışı tarih ve ekonomilerin de bu yıllarda tartışılmasının etkisi vardır. Çoğul sosyalist yorumların bu döneme kadar ciddiyle tartışılmamasının yanı sıra, Türkiye özelinde de buna ek olarak, 1960’lı yıllara kadar siyasal rejimin böyle bir tartışmaya imkân vermemesi temel nedenler olarak gösterilmektedir (Hilav,1970:10-13).

Batıda ATÜT ile ilgili teorik tartışmalar yapılmış olmasına rağmen, ‘Türkiye’de sosyalist hareketlerin Marksizm’deki ATÜT’ten haberli olmamasını, Türkiye’deki 1920-1950 arası aralıksız süren baskı yüzünden olduğu kadar, komiternin Türk sosyalist hareketi üzerinde sürdürdüğü Stalinist baskıya bağlayan Tahir, kırk yıllık içten ve dıştan bir baskı nedeniyle teorinin ‘kendi tarihsel gerçeklerimiz’e yönelmesinin istenmediğini belirtmektedir.

Türk sosyalistlerinin başarısızlıklarının altında çoğunlukla Türk toplumunun tarihi ve kültürü ile bilinmemesine bağlanmıştır. Bir yöntem olarak Marksist diyalektikten vazgeçilmediği halde bu yöntemin ne kadar anlaşıldığı ve nasıl uygulanacağı da üzerinde yeterince durulmamıştır. Tahir’in deyimiyle; “Türkiye’de sosyalist bilim gene yukarıdaki sebeplerden yüzde yüz Batının elemanter kitaplarından alınma birkaç formülle yetinmiş, bunların genellemeleri memleketin değişen gerçeklerini her zaman yeterince açıklıyor sanılmıştır.” (Tahir, 1992:50).

Türk sosyalistlerinin başından beri bir orta sınıf aydınlar hareketi olarak başlayıp sürmüş, “...zaman zaman anarşik, oportünist, ve sürekli olarak da romantik ve pesimist çalkantılardan kurtulamamıştır.”(Tahir, 1992:49).

4.3. Teori Arayışlarının Sınırlarında

Türk toplum tarihini Batı'da ortaya çıkan kuramlarla açıklama sorunu aşılmış değildir. Çok sayıda Batılı analizlerden sınırlı sayıda yararlanıyoruz. Bu yararlanmanın çok yetersiz olduğuna işaret eden Şerif Mardin, daha sahici bir yararlanma ve bir çıkış yolu bulmak için daha başka analizlerden de yararlanılmasını önermiştir. Gündemde olan, ancak yararlanılmaktan uzak kuramlar yerine alternatifler sunmak için var olan kuramları iyi tanımak gerekmektedir. Mardin'e göre yerli teori geliştirmenin felsefi bir problem olduğu ve bunu aşmanın çok zor olduğudur.

Öncelikle Türk tarihi üzerinde değerlendirmelerden bir sonuca gitmek için Türk düşünce tarihinde aydınlatılması gereken sorular vardır. 1970'li yıllarda hâkim olan hukuka dayalı sosyal bilim anlayışı yerine, tarihe dayalı sosyal bilim anlayışının yerleştirilmesinde önemli rolü olan Mardin, bu vesileyle "siyasi düşünür"ler diye Boğaziçi Üniversitesinde okuttuğu yazarlar, daha çok "edebiyatçı" edebiyatçı kimliğiyle tanınan Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Peyami Safa ve Kemal Tahir'i okutmuştur (Mardin, 2004b: 360-369). Söz konusu yazarların da ne derecede bir bütünlük içinde düşüncelerinden yararlanılabileceği tartışmalıdır.

Bu dönemde sosyalist teorinin Türk toplum tarihindeki yerini (ya da yersizliğini). açıklayabilmek için Türk düşünce tarihinde bir felsefi geleneğin olup olmadığı sorusu sık sık tartışılmıştır. Felsefenin varlığını bir toplumun sivil niteliğinin ölçütü olarak gören Küçükömer de toplumların ideolojisiz yaşayamayacağını, ama 'ideolojilerini de derleyip toparlayacak birinin diğerleriyle ikame edebilecek düzeyde bir ideoloji olarak felsefe geleneği gerekliliğine işaret ederken, 'Üst düzeyde genel ilkeler üreten akıl ürünü felsefenin varlığı ya da yokluğu'nun önemli bir kriter olduğunu belirtir (Küçükömer, 1994:122,247). Ne var ki toplumsal dönüşümü hedefleyen devrimci hareketler, Türklerde felsefe geleneğinin olmamasını doğrularcasına bir felsefi açıklama yoluna başvurmamışlar. Türk düşünce tarihi üzerine yapılan tartışmalarda bazı düşünce geleneklerinden bahsedilse de (devlet geleneği). Batılı anlamda bir felsefenin olduğu üzerinde uzlaşılammıştır. Yapılan şey, daha çok Batı felsefi geleneğinin Türk toplumu

için yeniden yorumlanmasının ötesine geçememiştir. Modern sivil toplumu ikiye (politik ve sivil toplum). ayıran İ. Küçükömer,

“Bizde batıdaki anlamda bir sivil toplum hiçbir zaman oluşmadı; ve onun tarihi kategorilerle bağlamı ayrışık politik toplum da belirmedi ise. Batıyı düzenlemek ya da değiştirmek için hem kendini hem de farklı olanı bilmek zorunlu koşul değil mi? Batılı olmak istemekle olmaz; Ayrı lojik tarihi kategorileri birbirine indirgeyemeyiz. Batıya ait kurumların indirgenebileceği ortak unsurlar bulsak dahi diğer bir kültürü reddedip ona indirgemek ne denli gerçekçidir. Birinden diğerine geçiş gibi konuşamayız” (Küçükömer, 1994:57).

Küçükömere göre Doğu ve Batı'nın lojik kategorilerini ayırt edemeyenler ve buna bağlı olarak hatalara düşenler; ya devletçiliğin sosyal adalet ve planlı ekonomiyi savunur ya da Batı kültürünü tek dünya kültürü kabul edip sosyal demokratları model alır, Batı kitaplarındaki öğretileri aktarırlar. Her iki grup da Anadolu insanı ve kültürü üzerine yanılığlar içindedirler (Küçükömer, 1994:59).

Türk tarihinde bir felsefi geleneğinin olmadığının göstergesi de bu geleneğin Türk düşünce hayatındaki herhangi bir etkisinden bahsedilmemesidir. Bunun yerine bazı geleneklere sahip olmasa da teorik bazı arayışlar ve çözümlemeler sosyal bilimlerce yapılmıştır. Sosyal bilimlerin de hem metodik hem tematik bütünlüğünden söz edilemez.

1960'lı yıllardan 1990'lı yıllara kadar Türkiye'de sosyal bilimlerin şekillenişinde Bozkurt Güvenç, İlhan Tekeli gibi mimarlık eğitimi almış akademisyenlerin etkisine işaret eden Kurtuluş Kayalı, bu tarihten sonra da uzun bir süre sosyal bilimlerle doğa bilimlerin birlikte düşünülüşünü belirtir. Bunun sebebinin de toplumsal yapıların ve kurumların da doğanın kanunlarıyla benzer kanunlarla işlediği düşüncesinin etkisidir. Buradan yola çıkılarak, doğa bilimleri gibi, sosyal bilimlerin de toplumu incelerken, doğa bilimlerinin neden sonuç ilişkisini açıklamada kullanılan yöntem ve tekniklerin ulaştığı kesinliğe ulaşılabilirliği varsayılmıştır. Sosyometrinin ya da mikrososyolojik araştırmaların bir teknikten öte bir araştırma anlayışı olarak 1950'li yıllardan sonra

gündemde olması ve çok sayıda örnek çalışmanın yapılması, bu varsayımın göstergesidir.

Türkiye’de doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin özdeş tutulmasındaki eğilim, sosyal bilimlerin geçmişine önem verilmesi gerektiği anlayışına engel teşkil etmektedir. Bu nedenle de zaman içinde farklı anlaşılabilir tarih yaklaşımları öne çıkmaktadır. Gelenek yokluğunun bir diğer sebebi de her dönemde bir bilim dalının öne çıkmasıdır (Kayalı,2005:55).

“1960’lı yılların sosyal bilim anlayışı açısından iki husus önemli görünmektedir. İki genelleme sorgusuz sualsiz kabullenilmiştir. Bunlardan biri 1960’lı yılların Türkiye açısından bir Rönesans olduğu, bu nedenle geçmişten bir biçimde entelektüel anlamda bahsetmek gerekmediğidir. İkinci genelleme de Marksizm’in Türkiye’de büyük bir açılım sağladığıdır. Bu iki genellenin kesinlikle birbiriyle çelişmeyeceği şeklinde bir kanaat yaygındır. Halbuki biraz daha ayrıntılı bir şekilde bakıldığı ve 1960’lı yıllar hesaplandığı zaman, Marksizm’in yorumu anlamında TİP çizgisindeki tercihin Türkiye’de baskın olduğu ve Türkiye’nin entelektüel ve özellikle akademik kesimini derinlikli bir şekilde etkilediği, etkilemenin ötesinde şekillendirdiği görülmektedir.” (Kayalı,2005:9).

Türk düşünce hayatında gelenek yokluğunun bir belirtisi olarak 1960’lı yılların bir Rönesans olarak kabul edilmesini örnek gösteriyor Kayalı (Kayalı, 2005:54). Türkiye Defteri dergisi de bir anlamda bir geleneğin olmama sorununu aşma çabası içine girmiştir. Kayalı, Türkiye’de bir sosyal bilim geleneğinin oluşmasının önündeki engellerden birinin de değişik düşün adamları tarafından değişik tarih kesitlerinin değişik milatlar olarak nitelenmesidir diyor. Türkiye Defteri dergisi de bu anlamda birer örnek oluşturuyor. Derginin özellikle önemli tarihi geçiş dönemlerini incelemesi yanında, toplumsal mücadelede tarihten nasıl yararlanılabileceği de üzerinde durulan önemli bir konu olarak öne çıkarılmıştır. Bu anlamda dergide yayımlanan yazılara bakıldığında bazı hususlar belirgin olarak öne çıkmaktadır:

Bunlardan birincisi; tarihi belgelerin gün yüzüne çıkarılması,

İkincisi; Türk tarihinin kritik dönemlerinin tahlil edilmesi,

Üçüncüsü; Türkiye’de sosyalist düşüncenin tarihi birikimlerine sahip çıkmak,

Dördüncüsü; Marksist diyalektikten yola çıkılarak Türk toplumunun gerçekliğini açıklayacak bir teoriye varmaya çalışılmıştır.

İlk hususun, resmi tarihe olan güvensizlikten kaynaklandığı söylenebilir. Bu güvensizliğin sebebi de resmi tarihin Batılılaşma hareketi doğrultusunda ve Cumhuriyet ideolojisi çerçevesinde yazılmış olmasıdır (Çelik, 1971a). Gerek tarihi gerçeklere karşı olan kuşku, gerekse aydınlara yönelik eleştiriler dolaylı olarak Cumhuriyet ideolojisine de yönelmiştir. Cumhuriyetin bizzat kendisi değil, ancak Batılılaşma ideali, Türk toplumunun kimliği ve tarihsel misyonuyla uyumsuzdur.

Tahir’e göre, Batılılaşma sürecinde, güçlü insan potansiyelimiz atıl bırakılmıştır. Türkiye’nin Osmanlılıktan gelen sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk, herhangi bir Doğu ülkesinden farklı bir konum edinmesini sağlamıştır. Ne var ki, “1923’ten beri, maruz kaldığımız ihanet, bizi dumura uğratma ihaneti, gelişmemizi önleme ihaneti”, ile bir çıkmaza girmişiz toplum olarak. Kemal Tahir’e göre,

“Eğitim sistemimizi değiştirip yerli yaparak tarihten birikmiş insan potansiyelimizin yarar taraflarını geliştirerek, kendimize ve komşularımıza faydalı hale getirmeyiz ve bu potansiyeli harekete geçirmeyizsek, 20-50 yıl sonra tarihsel misyonumuzu kaybedeceğiz ve öncü rolümüzü oynayamayacağız (Tahir, 1974a, 1974b).

Birçok gerçeğin örtbas edilmesi ve çarpıtılmasında da Batılılaşma idealinin etkili olduğu kabul edilmektedir (Altuğ, 1974b:5).

1960’lı yılların başından 1980’e varana dek Türkiye’de sosyal bilim çalışmalarında iktisat odaklı bakış baskındır. Bu bakıştan kaynaklanan temel kavramlardan biri de “kalkınma”, ekonomik anlamda ilerlemedir. Bu durumu açıklayan etkenlerden bir de bu yıllarda Türk aydınında sosyalist düşüncenin etkisidir. Yine bu dönemde sol ile

Kemalist düşünce arasında dikkat çekici bir yorumu gündeme taşıyan Yön grubunu ve Yön Bildirgesine destek veren aydın-yazar sayısına bakıldığında, sosyalizm konusunda Türkiye’de oluşan konsensüsü görmek mümkündür (Atılın,2007:618).

Bu anlamda Türkiye Defteri dergisi yazarlarının Türk toplum yapısını tanımlamak için toplumsal ve siyasal değişimleri, bu değişimleri bir kuram çerçevesinde açıklamak için de tarihsel süreçleri yeniden değerlendirme çabalarının ciddiye alınmasının Yön ve Kadrocu düşüncelerinin başarısızlığından sonra görülmesi anlamlıdır. Dergi az sayıda yayınlanmasına rağmen, yaklaşık dört yıldan sonra tamamen kapanmıştır. Türkiye Defteri dergisi kurumsal olarak çok güçlü bir destek görmemesine rağmen, yayın tarzı ve taşıdığı bakış açısıyla önemli etkileri olmuştur. Türk toplumunu, Türk tarihi içinde anlama gereğinin kabul edilmesinde Türkiye Defteri’nin inkar edilemez rolü olmuştur.

Türkiye Defteri yayın hayatına son vermeden ‘sola teorik müdahale’ sloganıyla yayın hayatına başlayan sosyalist Birikim dergisinin de hedefi ‘teori arayışı’ olduğu görülür. Bu arayış, akademi çevrelerinde de farklı şekillerde görülmüştür.1973’te Doğan Ergun Sosyoloji ve Tarih kitabını yazmıştır. Aynı yıllarda Şerif Mardin’in Boğaziçi Üniversitesi’nde tarihi-siyaset, tarih-sosyoloji ilişkisini merkeze alan bir sosyal bilim anlayışının yerleşmesinde çaba harcadığı kaydediliyor. Yine 1974’te “Türk Bireyi Kuramına Giriş” kitabını yayınlayan Doğan Ergun’un da belirttiğı gibi, tarihi gelişme çizgisi farklı olan Türk toplumunun kültürünün, dolayısıyla bu kültürü yaratan insanın da farklı özelliklerini tanıma gereğı duyulmuştur. Belki felsefi değil ama sosyolojik olarak Türk toplumunu tanı(mla). mada ileri bir çaba olarak görülebilir (Kayalı,2007:1093).

SONUÇ

Türkiye Defteri dergisinde ele alınan konuların önemi, sadece kırk yıl öncesini anlamak açısından önemli değildir. O günlerden günümüze hangi konuların farklılaşarak da olsa geldiğini, hangilerinin de gündemden kalktığını ve bunların sebeplerini anlamak açısından da önemli olmaktadır. Çalışmamız boyunca da dergide ele alınan konuların ve bu konuların gündeme geliş sebeplerini, öncelikle dönemin şartları bağlamında ele alıp irdledik. Bu sebeplerin hangilerinin Türkiye'nin özel durumundan kaynaklandığını, hangilerinin de dünya gündeminin etkisiyle gündeme geldiği ayırımını yaparken, bunların bir ideoloji (Sosyalizm). temelinde nasıl değerlendirildiğini anlamaya çalıştık. Ekonomiden eğitime, sanattan siyasete, birçok alanda üzerinde durulan konuların o dönemde başka dergi ve kitaplarda gündemde olması, Türkiye Defteri dergisinin önemini ve bu tartışılan konulardaki tavrının üstünü örtmemiştir.

Toplumsal gerçekliğin romanda olduğu kadar, sinemada tartışıldığı bir dönemde, sosyalizm sadece Türkiye'de değil Dünya gündeminde geniş çevrelerde tartışılmıştır (Berkes, 1969). Bu dönemde 'ulusal sinema' tartışmasının da gündeme gelmesi de dünya konjoktürünün etkisiyledir. Edebiyat gibi sinemanın da toplumsal mücadelede bir rolü vardır (Altuğ, 1974g2).

1945'ten sonra ulusal hareketlerin etkisiyle dil, tarih ve toplum tanımlarını tartışmak kaçınılmaz olmuştur. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde uluslaşma sürecinin Türkiye'de tartışıldığını göz önünde bulundurursak, toplumsal yapı ve tarih tartışmalarının elli yıl sonra tekrar gündeme gelmesi dikkatlerden kaçmıyor. Cumhuriyetle birlikte alfabe devrimi ve çerçevesi çizilen tarih anlayışında Osmanlı tarihine fazla yer verilmemesi, kozmopolit Osmanlı toplumunun mirasının sahiplenilmediği anlaşılmıştır. Elli yıl sonra daha çok siyasi tarih bağlamında da olsa, Türkiye Defteri dergisinin sorunların çözümünde tarihe atfettiği rol yadsınamaz.²¹ Osmanlı tarihine tekrar dönmek de sosyalist teorinin Türk toplumuna uygulama zeminini aramanın sonucudur. Ancak bu yöneliş sorunlu olmuştur. Çünkü Osmanlı tarihinden yola çıkılarak bir sonuca

²¹ Elli yıl sonra daha çok siyasi tarih bağlamında da olsa, Türkiye Defteri'nin bir "tarih siyaseti-anlayışı" geliştirmeye çalıştığı söylenebilir.

varılamamıştır. En azından 70'li yıllardaki yerli sosyalist teori çabalarında ortak bir anlaşma zemini olmamıştır. Yine de tarihe yönelmeyi, bu dönemde sosyalizmin gündemdeki ağırlığı dolayımında değerlendirmek gerekmektedir (Kayalı, 2003).

Marksist teoride toplumsal dinamiğin temeli olarak görülen ekonomik yapının öneminden hareketle Osmanlı toplumunda mülkiyet ilişkileri çözümlenmeye çalışılmıştır. Özellikle Osmanlı toplumunun Batı toplumlarından farklılığını açıklamak için Bizans kurumlarının Osmanlı kurumları üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Kemal Tahir'in tarih notlarının hacmi bu konuya verilen önemi belirtir. Kemal Tahir'in üzerinde durup notlar aldığı tarih kitaplarından biri de Ömer Lütfü Barkan'ın Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri" kitabıdır. Onun romanlarında ete kemiğe büründürmeye çalıştığı Osmanlı toplumu ve insanının farklılığını anlatmada bir varsayım olarak kabul edilen ATÜT tanımını ise akademik düzlemde Sencer Divitçioğlu yazmıştır. Bir iktisat tarihçisi olan Divitçioğlu bir süreden sonra tamamen tarihe, eski Türk tarihine yoğunlaşacaktır. 60'lı yıllardaki iktisat temelli toplum çözümlerinin 70'li yıllardan sonra ağırlığını tarih temelli tartışmalara bırakmasında Divitçioğlu'nun çalışmalarının da payı vardır.

1960'larda yüceltilen köylülük, (özellikle roman ve hikâyede). 70'li yıllarda yerini kentliliğe bırakmıştır. Modern anlamdaki işçi ve burjuva sınıflarının yaşadığı yer kent olmasına rağmen, feodalitenin köy(lülük). lerde aranması gibi, burjuva ve işçi sınıfı kavramı yüksek sesle dillendirilmemiştir. Ancak yine bir kategori olarak 'emekçi' sıfatı daha çok kullanılmıştır ki bu da devlet memurlarını niteleyen sendikal bir terimdir. Gerek 'işçi' gerek 'emekçi' olarak tanımlanan çalışan grupları, sendikal haklar dışında iktidarların politikalarında etkili olamadıkları gibi, işçi köylüye vaatlerde bulunan siyasi partilerin de destek sağlamak için bu anlamda açık bir ayırımı girdikleri söylenemez. Bu durum, bir yönüyle, Türkiye'de toplumsal değişimin düşünce değişiminden daha hızlı olduğunu göstermektedir. Bir yönüyle de 70'li yıllarda artan kentleşmeye bağlı olarak gecekondü semtlerinin yoksulluğunun ne köylüler gibi 'işçi sınıfı', ne de memurlar gibi 'emekçi' kategorisinde siyasetin bir parçası olmadığını göstermiştir.

Klasik Marksist metinlerdeki teorinin bazı özel durumları açıklamadaki yetersizliğinin bir sonucu da tarihin öneminin gündeme gelmesidir.. Batı'da yazılmış toplum teorilerinin bu özel durumları açıklamada yetersiz kaldığı anlaşılmıştır

Anlaşılan o ki tarihe yönelmek, Osmanlı tarihi ve kültürünü tanımlamak yetmeyecektir. Kemal Tahir bunu çok erken fark etmiştir. Çünkü ATÜT tanımı Doğu toplumlarına ve dolayısıyla Türk toplumuna da Ortaçağdan daha gerilerde bir tarihsel konum sunuyordu. Dünyanın son imparatorluğunu kurmuş olan Türklerin Batıya göre çağlar öncesinde konumlandırılmasını kabul etmeyen Kemal Tahir de nitekim bir süre sonra ATÜT'ün de Türk toplumunu açıklamada yeterli olmadığını görerek ATÜT'ten vazgeçecektir (Tahir, 1973).

Kemal Tahir'in imparatorluk mirasını önemsemesi, onun Türklerin dünya tarihindeki önemini ve gücünü önemsemesi dolayısıyladır. Osmanlı bir dünya imparatorluğudur, Doğu toplumlarının temsilcisi ve öncüsüdür. Türk toplumunun dünya siyasetinde önemli roller üstlenmesi için tarihi ve insan birikimi vardır. Bu birikim Cumhuriyetin kuruluşunda da etkili olmuştur.

Türkiye Defteri dergisi yazarlarının tarihin dönüm noktalarını aydınlatmak için tarihi belge ve şahsiyetlerin düşünce ve deneyimlerinden de yararlanmayı düşünmüşler (Alexandr İsréal Helphand, Mustaf Suphi gibi.). Tarihin dinamik anlamı-değişkenliği ve gerçeğin de buna bağlı olarak yeniden tanımlanması gerektiği düşüncesiyle bir bütün oluşturan önemli tarihi belgelerin yeniden gündeme getirilmesi ve yorumlanması bir bakışı bütünleyen tutumdur. Bunun örnekleri de verilmiştir. Bunlar hem Türkiye'de sosyalist düşüncenin geçmişiyle ilgili hem de Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinin önemli dönüm noktaları ile ilgilidir. Kemal Tahir'in romanlarının konuları da bu dönemleri anlatır.

Türkiye Defteri dergisi yazarları, Cumhuriyet aydınına karşı çıkarken, onların halktan yana olmayıp, Batılılaşmayla birlikte resmi ideolojinin sözcülüğünü yapmalarını sebep göstermişler. Cumhuriyet aydınının, Cumhuriyet ideolojisini ve Batılılaşmayı

savunması, onları, toplumumuzu anlatmayan bir edebiyat ve tarihimizden beslenmeyen bir siyasetin güdülmesine götürmüştür.

Türk aydını ile halk tabakasının uzlaşmazlığı Tanzimatla başlar. Aynı zamanda bir değişimin fermanı olan Tanzimat, Tanpınar'a göre bir medeniyet değişimi, İsmail Cem'e göre ise diğer fermanlarla birlikte Tanzimat da Emperyalist yayılmanın araçları olmuştur (Çakır, 2004:17-18). Emperyalist yayılmanın zemini Batılılaşmadır. Batılılaşmanın açık savunuculuğunu yapan aydınlardır. Yetiştikleri kültür ortamı ve aldıkları eğitim, onları bariz şekilde halkla bütünleşmekten alıkoymuştur (Tahir,1992:48). Batı okullarında öğrenim gören aydınların bariz bir şekilde Batı kültüründen etkilendiklerinin göstergesi roman ve hikâyemizde apaçık görülmüştür (Aktunç,1971).

“Aydın ve yönetici bürokrat”^{*} işbirliğinde güdülen Batılılaşma siyasetinin başarılı olmaması sonucunda Türk toplumu, 1950'li yılların sonunda ve 1960'lı yıllarda bu siyaseti sorgulamıştır (Sezer,Yazoğlu,1993:6). Aydınların yönetici bürokratin toplumdaki statüsünün sarsılmasından korkan aydınlar 27 Mayıs darbesini olumlu karşıladılar ve kendilerince bir dönüşüm için bazı umutlar beslediler. Bu dönemde büyük bölümü Yön dergisi etrafında kümelenen aydınlar, 12 Mart darbesini hazırlayıcıları oldukları halde, 12 Mart ile bir kez daha hayal kırıklığına uğradılar (Özdemir, 1989).

Özdemir'e göre de Türkiye'de aydının elde ettiği ayrıcalıklı konumu dolayısıyla, Kadro (1930). , Forum (1950). ,Yön (1960lar). hareketleri, Osmanlı döneminde devleti kurtarma, Cumhuriyet döneminde çağdaş uygarlık düzeyine erişme ya da kalkınma sorunları için çözüm önerileri aramak amacıyla devlet yönetimine doğrudan (Yön hareketi gibi). ya da dolaylı (Kadro). ortak olmak istemiştir. Bu isteğinde kitlelerin sesini duyurmaktan çok değişimi yönlendirme eğilimi baskındır. Kayalı'ya göre Türk aydını bu eğilimini “gelişimin geniş çerçeveli tahlilinden çok, güncel olayları incelemeye eğilimlidir. Soyut düşündüğünde bile, güncelle en genel kategoriler arasında

* 'Türk aydını ile yönetici bürokrat' kavramları Batılılaşmanın öncüleri olmasından dolayı birlikte kullanılmıştır.

dolaysız bağlantı kurmaya yatkındır.” (Kayalı, 2005:179, Aktunç, Altuğ, Çelik,1974b). Özdemir’e göre de “Tarihin belli süreçlerinde, özellikle büyük dönüşüm ve çokküntü dönemlerinde, siyasal iktidarların sınıf niteliklerinin belirsizleşmesinden ayrı olarak, Türkiye’de bürokrat-aydın kadroların hep görelî bir özerklikleri olmuştur (Özdemir,1989:293). Türkiye Defteri dergisinin çabalarından biri de Türk aydınının bu özelliğini daha çok tanıtmak olmuştur. Buradan bakıldığında Türkiye Defteri dergisi yazarlarının bu konudaki ısrarları önemlidir. Bu önem gerek Türk aydınının eserleri gerek politik duruşu tarihe gidilerek irdelenmiştir.

Dergi yazarlarının tarihe yönelmelerinde materyalist tarih anlayışı etkili olmuştur. Ancak materyalist tarihe göre bir toplumsal ilerleme şeması göstermeyen Türk toplumu, tarihin önemli dönüm noktalarının açıklanmasıyla anlaşılabilir (Bir örnek olarak bkz. Beyhan, 1974). Batılı tarih çizgisini Türk tarihinde bulamayan dergi yazarları, buna rağmen Batılı anlamda bir düşünce gelişimini aramada ısrarcı olmuşlar (Aktunç,Nutku vd. 1974h). Bunun için Diyalektik Marksizmden yararlanma yolunu seçerken, gerek toplumsal sınıfların, gerek Türklere felsefenin olup olmadığını ve kökeninin neler olabileceği konusunda arayış içinde olmuşlar. Bir yöntem olarak Marksist diyalektikte ısrar, sosyalist teorinin bir bütün olarak kabul edilmesi gibi bir çıkmaza götürmüştür dergi yazarlarını. Bir yöntem olarak Diyalektik Marksizm’de kesin bir ön olumlama vardır. Bu noktadan bakıldığında Kemal Tahir’in daha temkinli olduğu görülüyor (Asilyazıcı, 1975; Bozdağ, 1980).

Denilebilir ki, Türkiye sosyalistleri dünya sosyalistlerinin teori ve pratik deneyimlerinden yararlanırken, Türkiye gerçekliğinde pratik yararı daha çok önemsenmiştir. Teorik düzeyde bir tartışma sürdürülmediği için de klasik Marksist metinler aşılammıştır. Türkiye Defteri dergisi de bir taraftan Türk düşünce tarihinde felsefenin olup olmadığını sorgularken, diğer taraftan Marksist diyalektikten yola çıkarak tez ve anti-tezi içinde barındıran toplumsal yapıdaki karşıtlıkların tespitine önem verilmiştir.

Tahir’in düşüncelerini sosyolojik dille akademik düzeyde geliştiren Baykan Sezer’e göre, yüzyılları tanımlayan, yüzyıllara özgü özellikler veren, dünya çapında olaylara

yön veren olaylar vardır. Fransız İhtilali'nin 19. yüzyılı belirlemesi gibi 20. yüzyılda da sosyalizmin damgası vardır. 19. yüzyıldaki sınıfa dayalı sosyalizm anlayışı yerine, devlet düzeyinde bir sosyalist düzen örnekleri kurulmuştur. Türk aydını da sosyalizme ilgisiz kalmamıştır, gelişmeleri yakından izlemiştir. Ancak sosyalist düşüncenin Türkiye'nin toplumsal gerçeklerini açıklamada ve toplumu dönüştürmede ne kadar açıklayıcı olduğu bir çok yönü ile tartışıldı. Sezer'e göre, Türkiye dünyadan soyutlanmadığı sürece, Türkiye'nin de dünya sorunları karşısında ilgisiz kalması düşünülemezdi.²²

Batı düşünce ve pratiğinin bir ürünü olan sosyalizmin bazı sorunları vardır. Bu sorunlar da Batının sosyalizm anlayışından kaynaklanmaktadır. Batı egemenliğinin bir doğal sonucu olarak, birçok kavram gibi, sosyalizm anlayışı da model alınmıştır. Batı'da kazandığı tartışmalı anlamın dışında, 'sosyalizm özünde sömürsüz bir düzen özlemidir.' Dolayısıyla sömürülen Doğu halkları sosyalizme ilgisiz kalmamıştır. Ancak Batı yayılcılığı ve sömürgeciliğinin yol açtığı sorunların çözümünde işçi sınıfının sorunları ve talepleri göz önünde bulundurularak, sorunları çözmeye de işçi sınıfına rol biçilmiştir.

Sezer'e göre, işçi sınıfına rol verme yanlış bir çözümdür. Sorun da proleter-burjuva çatışması değildir. Sorun, Batı'nın dünya egemenliğini tartışmaya açmamasıdır. Temel çatışma Doğu-Batı çatışmasıdır. Doğu-Batı çatışması, sömürülen ile sömüren ilişkisinin dünya siyaseti bazında bir açıklamadır. Batı kaynaklı sosyalizm, alternatif dünya siyaseti önerememiştir. Bunun bir nedeni de, Marks'ın Batı toplumunu göz önünde bulundurarak yaptığı açıklamaların da doğal bir sınırlılığının olmasının da vardır. Bu sınırlılıklar 'yerlilik' tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Yerli teori arayışı da bu sınırlılığın zorunlu sonucudur.

Sezer'e göre dünya Sosyalizmin, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, kapitalist üretim ve paylaşım sisteminin sosyal hayattaki etkilerine karşı başkaldırının sloganları

²² Nitekim 1990'dan sonra sosyalizmin dünya güç dengesinde bir taraf olarak güç kaybetmesi ve bir devletler siyaseti olarak etkinliğini kaybetmeye başlamasıyla Türkiye'de de sosyalizm teorik ve pratik gücünü kaybetmiştir. Dünya gündemindeki yerini kaybeden sosyalizm, Türkiye'de de gittikçe daha az gündeme gelmiştir.

daha gür bir sesle yayıldı. Sosyal hayattaki ideolojik ve ekonomik çatışma, birçok ülkede görülmesine rağmen, bu çatışmalardan doğan siyasi düşünce hareketleri tek başına anlamlandırmak zordur (Sezer, Yazoğlu, 1992).

Son olarak; Bir felsefe tarihinden değil de bir Türk düşünce tarihinden bahsedilecekse, düşünce hareketlerinin yayın organı rolündeki dergilerin rolüne değinmeden bir sonuca varmak mümkün görünmemektedir. Dergilerin yayınlandığı dönemin temel kültürel ve siyasal sorunlara ilgisi bir entelektüel ilginin ilerisinde bir anlama sahiptir. Bu ilgi, düzenin tüm kurumları üzerine alternatif siyaset anlayışları önerecek kadar ciddi değişimleri öngören bir siyaset bütünlüğü sunmaktadır.

Dergilerin bir düşünce hareketinin sesi olması, dergilerin rolünü tam anlamıyla kavramamıza bezen yetmeyebilir. Bir noktadan sonra derginin ismiyle ve dergiyi çıkaran aydın grubuyla özdeşleşen yayınevinin telif ve tercüme yayınlarını da göz önünde bulundurmamak gerekecektir.²³ Dergi-yayınevi bütünlüğü ve etkisi sadece siyasal ve kültürel dergiler örneğinde değil, edebiyat dergilerinde de görülebilir.²⁴ Bu anlamda Türkiye Defteri dergisini gerek kurumsal olarak yayın hayatı, gerekse de savunduğu düşünceler dolayısıyla Türk düşünce tarihinde üzerinde durulmamış bir rolü oynamıştır. Bu çalışma, benzer ve daha geniş çerçevede başka çalışmaların yapılmasında ve soruların sorulmasında bir katkı sağlayacaksa amacına ulaşmış sayılır.

²³ Türkiye Defteri Yayınları'ndan da üç kitabın yayımlandığını biliyoruz.

(örnek olarak dergi ismiyle özdeşleşen bazı yayınevleri:Yön dergisi (Yön Yayınları). , Ant dergisi (Ant Yayınları). , Büyük Doğu dergisi (Büyük Doğu Yayınları). , Hisar Dergisi (Hisar Yayınları). , Birikim Dergisi (Birikim Yayınları).

²⁴ Varlık dergisi (Varlık Yayınları). , Yeni Dergi (Adam Yayınları). , Yazko Edebiyat (Yazko Yayınları). Varlık dergisi örneği için bir değerlendirme baknz. Kurtuluş Kayalı, Düşüncenin Coğrafyası-1, Deniz Kitabevi, Ankara, 2005.

KAYNAKÇA

AKTUNÇ, Hulki, (1971). ,”Aydınlık ve Hikayemizin Doğuş Sorunları”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı1, Nisan.

AKTUNÇ, Hulki, (1973a1). ,”Geri Kalmış İlericilik ve Bugünün Edebiyatı Üzerine”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 2, Aralık

AKTUNÇ, Hulki; Altuğ, Taylan; Çelik, Naci, (1974b). , “1973’le Hesaplaşma”, Sayı 4, Şubat.

AKTUNÇ, Hulki, (1974c). , “Milli Kurtuluş Tarihi’ne Sorular ve Yakın Tarihe Bakışta Yorum Açısı”, Sayı 5, Mart.

AKTUNÇ, Hulki, (1974d). , “Hikayeden Romana Gerçekçiliğin Evrimi”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 6, Nisan.

AKTUNÇ, Hulki, (1974e). , “Orhan Kemal’in Bütün Hikayeleri”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 10, Ağustos.

AKTUNÇ, Hulki, (1974f). , “Emperyalizm ve Türkiye Üstüne (Tarihsel Bir Yaklaşım).”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 11, Eylül.

AKTUNÇ, Hulki, (1974g). , “Emperyalizmin Türkiye’ye Girişi”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 12, Ekim.

AKTUNÇ, H., Altuğ, T., Nutku, U., Yıldırım, S., (1974h). , “Marksizm ve Türkiyede Felsefe”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 13, Kasım.

AKTUNÇ, Hulki, (1974i). , “Devrimci Kültür Mücadelesi ve Edebiyat”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 14, Aralık.

ALTUĞ, Taylan (1973). , ”Batılılaşmacı Görüş Tarzı”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı:2, Aralık

ALTUĞ, Taylan (1974a). , “Türk Hikayesinin Yeni Dönemi ve Bazı Teorik Meseleler”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 3, Ocak,

ALTUĞ, Taylan, (1974b). , “Toplumsal Problematik’in Devrimci Çözümünde Tarih Unsuru”, Sayı 5, Mart.

ALTUĞ, Taylan, (1974c). , “Türk Romanı ve Kemal Tahir”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 6, Nisan.

ALTUĞ, Taylan, (1974e). , “Emperyalizm ve Türkiye Toplumunu”, Sayı 11, Eylül.

ALTUĞ, Taylan, (1974f). , “Emperyalizm ve Türkiye Toplumunu”, Sayı 12, Ekim.

ALTUĞ, Taylan, (1974g1). , “Türk Felsefesinin Kovukları”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 14, Ocak.

ALTUĞ, Taylan, (1974g2). , “Bireysel Mitostan Devrimcilik Mistifikasyonuna 'Arkadaş'”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 14, Aralık.

ALTUĞ, Taylan, (1975a). , “Devrimci Kültür Mücadelesinin Konumu”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 15, Ocak.

ALTUĞ, Taylan, (1975b1). , “Kemal Tahir'in Bilinç Sentezi”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 19, Mayıs.

ASILYAZICI, (1975). , Hayati, “Kemal Tahir'le Sovyetler Birliğinde“ Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 15, Ocak.

ATILGAN, Gökhan, (2007). , “Yön-Devrim Hareketi”, “Kadro ve Kadrocuların Hikayesi”, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Sol” içinde, Haz. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, 2007, İstanbul.

BAĞDATLI, Selahattin, (1975a1). , “Batılaşma Düşüncesine Başlangıç Taslağı”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 18, Nisan.

BAĞDATLI, Selahattin, (1975a2). , “Selahattin Hilav'la Konuşma”, Sayı 18, Nisan.

BERKES, Niyazi, (1975). , Türk Düşününde Batı Sorunu, Bilgi Yayınları 1975, Ankara.

BERKES, Niyazi, (1969). , Arap Dünyasında İslamiyet, Milliyetçilik, Sosyalizm, Köprü Yayınları, İstanbul.

BEYHAN, Mazlum, (1974). , “Jöntürk Hareketi Üzerine Birkaç Not”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 11, Eylül.

BORAN, Behice, (1962). “Metot Açısından Feodalite ve Mülkiyet”, Yön Dergisi, 28, Kasım.

BORAN, Behice, (1992). , Türkiye ve Sosyalizm Sorunları, Sarmal Yayınları,

BOZDAĞ, İsmet, (1980). , Kemal Tahir’in Sohbetleri, Bilgi Yayınevi, Ankara.

ÇAKIR, Coşkun, (2004). , “Türk Aydınının Tanzimat’la imtihanı; Tanzimat ve Tanzimat Dönemi Siyasi Tarihi Üzerine Yapılan Çalışmalar” Türkiye Araştırmaları LİTERATÜR Dergisi c. 2. sayı 1.

ÇELİK, Naci, (1971a). , “Düzenin Edebiyatı”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı1, Nisan.

ÇELİK, Naci, (1971b). , Defter 1 / Romanda Hesaplaşma, Türkiye Defteri Yayınları, 1971.

ÇELİK, Naci, (1973a). ,”Türkiye’li Romancı”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı :2 Aralık 1973.

ÇELİK, Naci, (1973b). ,”Kocagöz’ü Tanır mısınız?”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı :2 Aralık

ÇELİK, Naci, (1974). ,”Batılılaşma ve Aydınlarımız”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 5, Mart.

ÇELİK, Naci, (1975). , “Kemal Tahir ve Tarih Notları Hakkında”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 18, Nisan.

HELPHAND.A. I (Parvus). , (1975). , “Türkiye’nin Mali Esareti”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 19, Mayıs.

HİLAV, Selahattin, (1970). , “Asya Tipi Üretim Tarzı”, Chesneaux, Varga, Lichteim vd., Asya Tipi Üretim Tarzı, Çev. İrvem Keskinoglu, Ant Yayınları, İstanbul.

HİLAV, Selahattin, (1974a). , “Kemal Tahir’in Felsefi Düşüncesi ve <Devlet Ana>“, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 7, Mayıs.

HİLAV, Selahattin, (1974b). , “Kemal Tahir ve Tarihi Kavramak”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 9, Temmuz.

İLERİ, Selim, (1973). , “Kemal Tahir’le Söyleşi”, Yeni Dergi, Sayı 22,

İnalçık, Halil, (1975). , “Şark Meselesi”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı18, Nisan.

KAÇMAZOĞLU, H. Bayram, (2003). , Türk Sosyoloji Tarihi II-İkinci Meşrutiyetten Cumhuriyete, Anı Yayınları, Ankara.

KAYALI, Kurtuluş, (2000). , “Kemal Tahir Gibi Bir Yerli Entellektüeli Doğru Anlamanın Yolu Düşünsel Konumunun Farklılığını Kavramaktan Geçer”, Doğu-Batı, Yıl 3, Sayı 11, Mayıs, Haziran, Temmuz.

KAYALI, Kurtuluş, (2003). , Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri, İletişim Yayınları, İstanbul.

KAYALI, Kurtuluş, (2002). , Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kayalı, Kurtuluş, (2005). , Düşüncenin Coğrafyası-1, Deniz kitabevi, Ankara

KAYALI, Kurtuluş, (2007). , “ATÜT Tartışmalarının Hafife Alınmasının nedenleri ve Bu Tartışmaların Aklanan Ruhı”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Sol, Haz. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, 2007, İstanbul.

KORLAELÇİ, Mümtaz, (2003). , Pozitivizmin Türkiye’ye Girişi, Hece Yayınları, Ankara.

KÜÇÜKÖMER, İdris, (1994). , Halk Demokrasi İstiyor mu?, Bağlam Yayınları, İstanbul.

MARDİN, Şerif, (1991). Türk Modernleşmesi – 4, İletişim Yayınları, İstanbul.

MARDİN, Şerif, (2004a). Türkiye’de Toplum ve Siyaset İletişim Yayınları).

MARDİN, Şerif, (2004b). Türkiye Araştırmaları LİTERATÜR Dergisi c. 2 sayı 1.

MERİÇ, Cemil, (1994). , Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Hikmet, (1989). , Sol Kemalizm, İz Yayınları, İstanbul.

ÖZSOY, İskender, (1979). , Kemal Tahir Kaynakçası, Barış Matbaası, İstanbul.

SEZER, Baykan, (1989). , “Kemal Tahir ve Marxizme”, Kemal Tahir, Notlar/Sanat Edebiyat 1 içinde Yay Haz: C. Yazoğlu Basım, Temmuz

SEZER, B. Yazoğlu, C (1992). , “Önsöz”, TAHİR, Kemal, Notlar/Sosyalizm, Toplum, Gerçek, Haz. C. Yazoğlu, Bağlam Yayıncılık.

SEZER, Baykan, (1992). , “Baykan Sezerle Konuşma”, Dergah Dergisi, cilt 2, sayı 25, Mart.

SEZER, B. Yazoğlu, C (1993). , “Önsöz”, Kemal TAHİR, Notlar/Kitap Notları, Yay. Haz. C. Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul.

SEVİM, Seçkin, (2004). , “Kemal Tahir ve Türk Solu”, Biyografya 4 Kemal Tahir, Bağlam Yayınları, İstanbul.

ŞAN, Mustafa Kemal, (2003). , “Kemal Tahir’de Tarihsel Gerçekliğin Yeniden İnşası”, Kemal Tahir’in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Yayına Haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan Kızılelma Yayıncılık, İstanbul.

TAHİR, Kemal, (1973). , “Sol Bölünmeler Üzerine Konuşma”, Türkiye Defteri

Dergisi, Sayı:2, Aralık

TAHİR, Kemal, (1974a). , “İki Batı”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı:3, Ocak.

TAHİR, Kemal, (1974b). , “İfade/1970”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı:9, Temmuz.

TAHİR, Kemal, (1975). , “Bir Derginin İlkeleri Ne Olmalıdır ve Meseleler?”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 18, Nisan.

TAHİR, Kemal, (1992). , Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek, Yay. Haz. C. Yazoğlu, Bağlam Yayınları.

TÜRKEŞ, H. Ömer, (2002). , “Romana Yazılan Tarih”, Toplum ve Bilim dergisi, sayı 91, Kış.

Türkiye Defteri Dergisi, (Editör). , (1973). , “Güçlenen... Süren”, Sayı:2, Aralık

Türkiye Defteri Dergisi, (Editör). , (1974a). “Edebiyat... Kapitalizm... Nobelizm”, Sayı:3, Ocak.

Türkiye Defteri Dergisi, (Editör). , (1974b). , “Kemal Tahir Ya da Düşünen Edebiyat”, Sayı 6, Haziran.

Türkiye Defteri Dergisi, (Editör). , (1974c). , “Parti Meselesi ve Vasıfsız Aydınlar Üzerine”, Sayı 7, Mayıs.

Türkiye Defteri Dergisi, (Editör). , (1974d). , “Hakiki Düşman Emperyalizmdir”, Türkiye Defteri Dergisi, Sayı 10, Ağustos.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1997). , Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü, Ülken Yayınları, İstanbul.

EK

Türkiye Defteri Dergisi Yazar ve Konu İndeksi

(Yazıların sınıflandırılması, 12. Sayıda Naci Çelik'in yaptığı sınıflandırma baz alınarak yapılmıştır. Buna göre; Başyazı (b). , Çeviri(Çev.). , Deneme (d). , Değınme(değ.). , Derleme (der). , Eleştiri (e). , (h). Hikaye, İnceleme (i). , Konuşma (k). , Mukrup (m). , Soruşturma Cevabı (s.c.). , Şiir (ş). , Kitap tanıtımı (t). olarak kısaltmaları ile gösterilmiştir.).

1. SAYI

- Aydınlar ve Hikayemizin Doğuş Sorunları... / Hulki Aktunç (i).
- Düzenin Edebiyatı /Naci Çelik (değ.).
- Romanın Eşğinde Kalan Hikayeci / Taylan Altuğ (e).
- Halka Yöneltilmeyen Ana Bilgi / M. Ali (değ).
- Bay Suret / Leyla Erbil (h).
- Yıllar Var ki / Selim İleri (h).
- Ayın Hikayeleri / Tomris Uyar (değ).
- TRT Gönülleri Hoş Tutuyor / Selim İleri (değ).
- Konuşmalı Özeleştirili / Hulki Aktunç (değ).
- ”Yayın Hayatında Bu Harf Bir..” / Naci Çelik (e).

2. SAYI

- Güçlenen... Süren...(b).
- Batılşmacı Görüş Tarzı Üzerine / Taylan Altuğ (i).
- Sol Bölünmeler Üstüne Konuşma / Kemal Tahir-Çetin Yetkin (k).
- Marksizm, İdeoloji, Gerikalmiş İlericilik ve Bugünün Edebiyatı Üzerine / Hulki Aktunç
- Türkiyeli Romancı / Naci Çelik (d).
- Yüzbaşı Selahattin'in Romanı / Hulki Aktunç (e).
- Kocagöz'ü Tanır mısınız? / Naci Çelik (e).

3. SAYI

- Teori ve Şemalar / Kemal Tahir (değ).
- Edebiyat...Kapitalizm... Nobelizm / (b).
- İki Batı / Kemal Tahir (k).
- Öğretmenimizin Hikayesi / Naci Çelik (i).
- Gidenler Dönmeyenler / Hulki Aktunç (h).

- Türk Hikayesinin Yeni Dönemi ve Bazı Teorik Meseleler / Taylan Altuğ (i).
- Samim Kocagöz ile Konuşma / Samim Kocagöz-Hulki Aktunç (k).
- Kitaplardan... Gazetelerden... Dergilerden ... / (değ.).

4.SAYI

- Eşkiyalık Üstüne / Kemal Tahir, Yaşar Kemal-Ferit Güneri (k).
- Tekboyutlu Devrimcilik ve Çelişkiler Üzerine / (b).
- 1973'le Hesaplaşma / Hulki Aktunç, Taylan Altuğ, Naci Çelik (e).
- Bir Gönül Gurbetinde / Selim İleri (h).
- Son Olayların Edebiyatı / Necati Göngür (değ).
- ”Sosyalist Ekonomiye Geçiş Sorunları” / Oktay Bizer (t).
- Kitaplardan... Gazetelerden... Dergilerden.../ (değ).

5.SAYI

- Toplumsal Problematikğin Devrimci Çözümünde Tarih Unsuru / Taylan Altuğ (i).
- Beyazıt Paşa / Hilmi Yavuz (ş).
- Batılama ve Aydınlarımız / Naci Çelik (d).
- ’Milli Kurtuluş Tarihi’ne Sorular ve Yakın Tarihe Bakışta Yorum Açısı/Hulki --- Aktunç(e).
- Hikayede Derinlik... Ömer Seyfettin ve Züppelik / Kemal Tahir (k).
- Yeni Hikayenin “Eskil”leri (Fürüzan ve Bekir Yıldız). / Oktay Bizer (e).
- Evet “Kötü Patron” Hikayesi / Necati Göngür (değ.).
- Fahri Celal’in Hikayeleri / Kenan Ercan (değ).
- Kitaplardan... Gazetelerden... Dergilerden / (değ.).

6. SAYI

- ”Kemal Tahir İçin” (Özel Sayı).
- Kemal Tahir ya da Düşünen Edebiyat (b).
- Hikayeden Romana Gerçekçiliğin Evrimi (1937...1940). / Hulki Aktunç (i).
- Türk Romanı ve Kemal Tahir / Taylan Altuğ (i).
- Kemal Tahir için Biyografi Çalışması / Naci Çelik (i).
- Hep Korktular, Gocundular / Tektaş Ağaoğlu (s. c.).
- Tartışmaya Açık Romancı / Adalet Ağaoğlu (s.c.).
- Kemal Tahir ve Ulusal Felsefe Sorunu /Hilmi Yavuz (s.c.).

- Yeni Yarın, Yeni Mabut, Heykel Seviyor, İskeleti, Hayat, Gölge, Kuduz Yarası, -- Devrim Yollarında / Kemal Tahir (ş).
- Kemal Tahir'e Bakmak / İlhan Berk (s.c.).
- Kemal Tahir İçin / Fakir Baykurt (s.c.).
- Kemal Tahirden Anılar / Kemal Sülker (s.c).
- Bir Bütün: Kemal Tahir / Ömür Candaş (s.c).
- Kuramsal Türk Romanının Babası / Zühtü Bayar (s.c).
- Düşünen Adam / İsmet Bozdağ (s.c).
- Kemal Tahir Düşüncesi / Salih Yurttaş (s.c).
- Bir Büyük Usta İçin Notlar / Kenan Ercan (s.c).
- Kemal Tahir ve Sinema Üstüne / Ercüment Akman (i.- der.).
- Ekim, Kasım, Aralık 1970'ten / Kemal Tahir (k).
- Kemal Tahir Günlüğünden Seçmeler / Hulki Aktunç (g).
- Geride Kalanlar / (değ.).

7. SAYI

- Parti Meselesi ve Vasıfsız Aydınlar Üzerine (b).
- Kemal Tahir'in Felsefi Düşüncesi ve Devlet Ana / Selahattin Hilav (i).
- Karabükün Dumanları / Hulki Aktunç (h).
- Sait Faik Abası Yanık / İlhan Berk (ş).
- Şair Kemal Tahir / Doğan Hızlan ((i).
- Aydınlar, Mehmet Akif'in Asımı, Fikretin Mezarında, Darbimesel, Neye Benziyoruz, - Tuluat, Köylüye Giden Sanatkarlar, İbrik Resmi, Hüdrmet, Mütahassıs, karagöz, Üstat, Bedestan / Kemal Tahir (ş).
- Aynanın İçinden Türkiye / Salih Yurttaş (e).
- Kemal Tahir Üzerine Konuşma / Halit Refiğ (k).
- Anday'lar Nerelerde? / Oktay Bizer (değ).
- Geçen Sayının Ardından...
- Türkiye Defteri'nin Seçtikleri / (t).

8. SAYI

- ”Milli Gurur Nazım Hikmet” (özel sayı).
- ”Henüz Söylenmemiş Olan En Güzel Söz” İçin / (b).
- Nazım Hikmet Şiirini Anlatıyor / Nazım Hikmet-Ekber Babayev (k).

- Türkiye’de Yayınlanmamış Şiirler I (Çi-Çun-Tin, Akşam, Davet, Postacı, Mesaj, -- Benim Oğlun Fotoğraflarda Büyüyor, Macar Toprağı, Kavanozdaki Yürek, XXX, - Şeytana Mersiye). / Nazım Hikmet (ş).
- Nazım Hikmet Üzerine Notlar / Selahattin Hilav (i).
- ’İnsan Manzaraları’ Üstüne / Taylan Altuğ (i).
- Nazım HİKmet’in Sanat Felsefesi ve Hikaye-Roman Sorunları Üzerine / Hulki Aktunç (i).
- Nazım Hikmetin Romanları / Naci Çelik (e).
- Türkiye’de Yayınlanmamış Şiirler II (İstanbul’dan Mektup, Silahsız İnsanlar, Senin - Bayramın, Otuz Yıl Sonra, Davit Oystrah’a Mektubumdur, İyimserlik, Yaz Yağmurları, -Sağ Elim, Seher Vakti, Günler, Kederleniyorum, Dörtlük, Yine Yağmur Üstüne, ---- Polemika, XXX, XXX, XXX, XXX, Kapalı Deniz, Pencereleler, Kıyıdaki İhtiyar, Büyük -İnsanlık, İyimser Adam). / Nazım Hikmet (ş).
- Nazım Hikmet ve Mayakovski / (değ).
- Sovyet Pasaportu / Mayakovski, çev. Mazlum Beyhan (ş).
- Nazım Hikmetin Kişileri / Zühtü Bayar (i).
- Nazım Hikmet ve Sinema / Ercüment Akman (i.-der.).
- Nazım HİKmet’in Bazı Resimleri ve Portresini Yaptığı Ahmet Ustayla Konuşma / - Oktay Bizer (değ.-k).
- Naci Sadullah İle Nazım Üzerine Konuşma (8.5.1974). / (k).
- Zamanın Tepkileri / (bl).
- Nazım HİKmet’in Türk Vatandaşlıktan Çıkarılmasıyla İlgili Bakanlar Kurulu Kararı / (bl).

9. SAYI

- İfade – 1911 / Mustafa Suphi, Aktaran ve Notlandıran Hulki Aktunç (d).
- İfade- 1970 / Kemal Tahir (k).
- Kemal Tahir ve Tarihi Kavramak / Selahattin Hilav (i).
- Dikkat İsterim / Atilla İlhan (d).
- İki Nehir Arası Ülke / İlhan Berk (ş).
- Hep Onu An / Hulki Aktunç (h).
- Yüksek Türkçeye Doğru / Emin Türk Eliçin (i).
- İnsan ve Yabancılaşması / T. I. Oisermann, çev. Uluğ Nutku (i).
- Nazım Hikmet Üstüne / Hayati Asilyazıcı (s. c.).
- Türkiye Defteri’nin Seçtikleri / (t).

10. SAYI

- Orhan Kemal-Ekmeğin Maceraları” (Özel Sayı).
- Hakiki Düşman Emperyalizmdir. / (b).
- Orhan Kemal'den Kemal Tahir'e Mektup / (m).
- Orhan Kemal'in Romancılığı Üstüne Genel Notlar / Taylan Altuğ (i).
- Orhan Kemal'in Bütün Hikayeleri (Giriş). / Hulki Aktunç (i).
- Toplu Değerlendirme (Baba Evi / Naci Çelik; Ekmek Kavgası/ Hulki Aktunç; -----
Avare Yıllar / Naci Çelik; Sarhoşlar / Hulki Aktunç; Çamaşıcının Kızı / Hulki Aktunç;
-Murtaza / Türkiye Defteri; Cemile / Naci Çelik; 72. Koğuş / Hulki Aktunç; Grev / ---
Hulki Aktunç; Babil Kulesi / Hulki Aktunç; Suçlu / Tahir Alangu; Develet Kuşu /
Türkiye Defteri; Vukuat Var / Taylan Altuğ; Gavurun Kızı / Naci Çelik; Küçücük /
Naci Çelik; Dünya Evi / Naci Çelik; El Kızı / Taylan Altuğ; Hanımın Çiftliği / Taylan
Altuğ; Gurbet Kuşları Taylan Altuğ; Eskici ve Oğulları / Türkiye Defteri; Mahalle
Kavgası / Hulki Aktunç; Kınalı Topraklar / Taylan Altuğ; Dünyada Harp Vardı / Hulki
Aktunç; Sokakların Çocuğu / Naci Çelik; Bir Filiz Vardı / Taylan Altuğ; Müfettişler
Müfettişi / Naci Çelik; İşsiz / Hulki Aktunç; Evlerden Biri / Taylan Altuğ; Yalancı
Dünya / Naci Çelik; Arkadaş Islıkları / Naci Çelik; Önce Ekmek / Hulki Aktunç; Kötü
Yol / Taylan Altuğ; Kaçak / Naci Çelik) (e).
- Orhan Kemal'in Bütün Hikayeleri (Sonuç Notları). / Hulki Aktunç (i).
- Orhan Kemal Adıyla İlgili Bir Açıklama / Ömer Faruk Toprak (değ).
- Orhan Kemal'de Aşk / Necati Güngör (i).
- Orhan Kemal'de Tiyatro / Yaşar İlksavaş (i).
- O Memleket, Benim Oğlum, ?, Motor Sesleri, Nedamet, Kırk Yaşında, Sahillere
İneceğiz, 4 Nisan 1943, Evvela Ekmek, Memleketim, Ekmek, İşsizlik, Bir Beyrut
Hikayesi / Orhan Kemal (ş).
- Orhan Kemal'in Söylediklerinden / (s.c.k).

11.SAYI

- ”Emperyalizm ve Türkiye” (özel sayı).
- Lukretius ve Nesnelere / İlhan Berk (ş).
- Türkiye Atlası / Behçet Necatigil (ş).
- Emperyalizmin Beş Maddesi / V. I. Lenin
- Emperyalizm ve Türkiye Toplumunu / Taylan Altuğ (i).
- Emperyalizm ve Türkiye Üstüne (Tarihsel Bir Yaklaşım). / Hulki Aktunç (i).
- Salih Münir Paşa Raporu -1903 / (bl).
- Kıbrıs Durum Muhakemesi / Kemal Tahir (k).
- Osmanlı İmparatorluğu, Emperyalizm ve ortadoğu (Bir Örnek: Belgelerle Kıbrıs). /
Naci Çelik (i.der).

- Jöntürklerin Donanma İçindeki İlegal Propagandalarıyla İlgili Yeni Bir Belge: Bahriyelilere Mektup / Y.A. Petrosyan, çev. Mazlum Beyhan (i).
- Jöntürk Hareketi Üzerine Birkaç Not / Mazlum Beyhan (çev. Der.).
- Şüpheli İnsanlar / Kerim Korcan (h).
- Ada'nın Kuşu / Demirtaş Ceyhun (m.s).
- Müfettişler Müfettişi ve Üçkağıtçı Üzerine Orhan Kemal Gerçekçiliği / Salih Yurttaş (e).
- Orhan Kemal ve Yeşilçam Ekmeği / Ercüment Akman (i.der.).
- Doğan Üstüne Bir Deneme / Sezer Tansuğ (d).

12.SAYI

- ”Lenin -Yeni Yazılar”
- İnsanlığın Büyük Dönemi / V.İ. Lenin (k).
- Sovyet İktidarı ve Kadınların Durumu / V. İ. Lenin (k).
- Avrupa İşçi Hareketleri İçindeki Ayrılıklar / V. I . Lenin (i).
- Diyalektik Üzerine / V.I. Lenin, çev: Uluğ Nutku (i).
- Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi (Tarihsel Bir Yaklaşım). / Hulki Aktunç (i).
- Kemal Tahir'den Radi Fiş'e Mektuplar / (m).
- Emperyalizm ve Türkiye Toplumu II / Taylan Altuğ (i).
- Bizde Felsefe Tartışması Üstüne-Biltin Toker Hakkında / Sezer Tansuğ (değ).
- Türkiye Defteri Genel İndeksi

13. SAYI

- Yahya Kemal / İlhan Berk (ş).
- Nazım Hikmet / Hilmi Yavuz (ş).
- Göz Bağı / Hulki Aktunç (h).
- Marksizm ve Türkiye'de Felsefe (Açık Oturum). / Hulki Aktunç, Taylan Altuğ, Uluğ Nutku, Selahattin Yıldırım (k).
- Marksist Açıdan Bir Bilim Olarak Felsefe / Nikolay İribacakov, çev: Uluğ Nutku (k).
- Anti –Sistem ve Açık Sistem Eğilimleri / Uluğ Nutku (k).
- Ümit Kaftancıoğlu'nun Roman Yazması Dolayısıyla Şikayet / Naci Çelik (e).
- Namusçular / Taylan Altuğ (t).
- Zor Kullanmak / Ömür Candaş (d).
- Sıkıyönetim / Ömer Faruk Toprak (h).
- Güz Yazıları / Sezer Tansuğ (e).

-Bir Mektup / Hulki Aktunç (m).

14. SAYI

- Devrimci Kültür Mücadelesi ve Edebiyat / Hulki Aktunç (i).
- Bir Oturma Görevinde Şiirin Sorduğu Sorular / İlhan Berk (ş).
- Yarin Rüya Kitabı / Ali Devran (ş).
- Kapital'in 2. Baskısına Önsöz / Karl Marx, Çev: Selahattin Fazlıoğlu (ç).
- Günümüzün Başlıca Görevi / V. I. Lenin, Çev: Uluğ Nutku
- Türk Felsefesinin Kovukları / Taylan Altuğ (i).
- Devrimciyle Konuşmalar I / Muzaffer Erdost (k).

15. SAYI

- Devrimci Kültür Mücadelesinin Konumu / Taylan Altuğ (i).
- Gerileyen Türkiye Yahut Adnan Menderes'e Öğütler / Nazım Hikmet (ş).
- Yarin Rüya Kitabı / Ali Devran (ş).
- Çin Kültür Deneyi ve Biz / Ali Devran (i).
- Hegel'in Diyalektik'inin (Mantık). planı / V. İ. Lenin, Çev: Uluğ Nutku (ç).
- Anadolu Türk Sanatında Soyutlama Sorununa Giriş Denemesi / Sezer Tansuğ (i).
- Patron / Hulki Aktunç (h).
- Türkiye'de İşçi Teşkilatı Nasıl Kurulmalıdır? / Hüsamettin Özdoğu (d).
- Kemal Tahir'le Sovyetler Birliğinde / Hayati Asilyazıcı (değ.).
- Hesap Defteri / Naci Çelik (değ).
- Karşılık / Adalet Ağaoğlu (k).
- Yazılar / Sezer Tansuğ (k).

16. SAYI

- Kitleler, Kadrolar ve Görevimiz ya da "Rüya Görelim" (b).
- Yarin Rüya Kitabı / Ali Devran (ş).
- Kurtarılmış Haziran / Hulki Aktunç (h).
- Antonio Gramsci ve Hapishane Defterleri / Selahattin Yıldırım (değ.-de).
- Anadolu Sanatında Soyutlama / Sezer Tansuğ (i).
- Burjuva İdeolojisine Öndeyiş / Uluğ Nutku (d).
- Yapısalcılık Tartışması Üzerine Düşünceler / İleana Bauer, Çev: Uluğ Nutku (ç).
- Diyet / Taylan Altuğ (değ).

- Sabahattin Ali ve Batı Edebiyatı / İbrahim Tatarlı (i).
- Hesap Defteri / Naci Çelik (değ).

17. SAYI

- Zorlu Göçmen: Fahri Erdiñ / Kapak Dosyası
- Fahri Erdiñ'le Bir Konuşma / İbrahim Tatarlı (k).
- Hikayeciliğimiz / Fahri Erdiñ (d).
- Önsöz / Nazım Hikmet (bl).
- Hikayelerden Seçmeler / Fahri Erdiñ (der).
- H / Metin Eloğlu (ş).
- Şiir Üstüne / Fahri Erdiñ (d).
- Şiirlerden Seçmeler / Fahri Erdiñ (der).
- Mustafa Suphi Destanı / Fahri Erdiñ (ş).
- Hesap Defteri / (değ.).

18. SAYI

- 18. Sayı Dolayısıyla / Başyazı
- Şiirler / Metin Eloğlu (ş).
- Bir Derginin İlkeleri Ne Olmalıdır ve Meseleler / Kemal Tahir (bl).
- Kemal Tahir ve Tarih Notları Hakkında / Naci Çelik (değ).
- Mollalar Asker / Kemal Tahir (h).
- Batılaşma Düşüncesine Başlangıç Taslağı (i).
- ”Yüksek Gerilim” Üzerine Notlar / Hilmi Yavuz (değ.).
- Devrimciyle Konuşmalar / TSİP (k).
- Selahattin Hilav'la Konuşma / Selahattin Bağdatlı (k).
- Altılı / Fatma Ülke (h).
- Kapitalizmde Blimsel-Teknik İlerleme ve Sosyal Sonuçları / V. M. Kudrov (i).
- Tarihi Roman / György Lukacs, Çev: Ali İhsan (değ-ç).
- Şark Meselesi / Halil İncık (i).
- Hesap Defteri / (değ).

19. SAYI

- Kemal Tahir'in Bilinç Sentezi / Taylan Altuğ (i).
- Bir Sosyist Tip / Nuri Özden (i).

- Türkiyenin Mali Esareti / A. İ. Helphand (Parvus) (bl).
- Balıkçısız Halikarnas / Metin Eloğlu (ş).
- Muz / Adalet Ağaoğlu (h).
- İnegölde İkinci / Fatma Ülke (h).
- Hangi Pay? / Taylan Altuğ (değ).
- Günümüzde ABD’de Teknoloji ve İnsandışılaştırma Krizi / Howard I. Parsons, Çev: Uluğ Nutku (ç).
- Hesap Defteri / (değ).
- Milli Gurur / Nazım Hikmet (değ).

20. SAYI

- Söz / Metin Eloğlu
- Mustaf Suphi ve Vazife-i Temdin Hakkında / Nuri Özden (bl-t).
- Türk Kültürünün Sistemleştirilmesinde Yöntem Sorunu / Hilmi Yavuz (değ).
- Sait Faik, Hikaye ve Ödüller Hakkında / Adalet Ağaoğlu (değ).
- Bir Mektup / Orhan Kemal (m).
- Hesap Defteri / (değ).
- Kitaplar / Taylan Altuğ (t-değ).
- Eski, Eskimeyen Bir Belge (15 Eylül 1850 Merkez Komitesi Oturumu Tutanağı). / (bl).
- Kemal Tahir’le Sovyetler Birliğinde / Hayati Asilyazıcı (değ).
- Bireysel Mitostan Devrimcilik Mistifikasyonuna “Arkadaş” / Taylan Altuğ (değ).
- Ramazan Bey’in Çağdaş Uygarlık Yolunda Türkiye Seferleri / Hulki Aktunç (değ).
- Müze Ne? Müzeci Ne? Ve Başka Yazılar / Sezer Tansuğ (değ).

ÖZGEÇMİŞ

Abdurrahman ÖZKAN, 1977'de Adıyaman'ın Kâhta ilçesinde doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Kâhta'da tamamladı. 1998 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde başladığı lisans eğitimini 2002 yılında tamamladı. 2003 ve 2005 yılları arasında farklı liselerde öğretmenlik yaptı. 2005 yılında başladığı yüksek lisans eğitimini müteakip, askerlik görevini de yaptı. 2006-2007 eğitim ve öğretim yılı boyunca AB öğrenci değişim programı çerçevesinde Erasmus bursundan yararlanarak Bremen Üniversitesinde (Almanya). Sosyoloji ve Almanca dil dersleri alırken, bilim sosyolojisi, hegemonya ve Batı evrenselciliği konularında araştırmalar yaptı.